

महाराष्ट्र शासन

GOVERNMENT OF MAHARASHTRA

महाराष्ट्र राज्याचे मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण,
राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र आणि प्रकटीकरणे

२०२५-२०२६

**MEDIUM TERM FISCAL POLICY,
FISCAL POLICY STRATEGY STATEMENT
AND
DISCLOSURES FOR MAHARASHTRA
2025-2026**

वित्त विभाग

FINANCE DEPARTMENT

2025

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ क्रमांक
१	अनुपालन विषयक निवेदन	३
२	नमुना क-१ - मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरणाचे विवरणपत्र	५
३	नमुना क-२ - राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र	१८
४	प्रकटीकरण	२४

अनुपालनविषयक निवेदन

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ (सन २००५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६) च्या कलम ३ नुसार राज्य शासनाने राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर, प्रत्येक आर्थिक वर्षी, राजकोषीय धोरणाची खालील नमूद दोन विवरणपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे:-

- मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र.
- राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र.

या आवश्यकतेनुसार, वरील विवरणपत्रे राज्य विधानमंडळासमोर सादर करण्यात येत आहेत.

राज्य शासनाच्या राजकोषीय घडामोडींमध्ये अधिकाधिक पारदर्शकतेची शाश्वती देण्यासाठी याबाबतची प्रकटीकरणे लोकहितास्तव सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येत आहेत.

अजित पवार

उप मुख्यमंत्री, वित्त

दिनांक: १०.०३.२०२५

नमुना क-१

मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र

(नियम ६ पहा)

क. राजकोषीय निर्देशक - राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार आवर्ती लक्ष्ये-

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६ (२००८ च्या सुधारणेसह) च्या नियम ६ अन्वये राजकोषीय व्यवस्थापनासाठीची तीन वर्षांची आवर्ती लक्ष्ये प्रत्येक वित्तीय वर्षात राज्य शासनाने विधिमंडळापुढे मांडणे आवश्यक आहे. लक्ष्ये ठरविताना अर्थव्यवस्थेतील विचलनाच्या अनुषंगाने करावयाची राजकोषीय उपाययोजना लक्षात घेण्यात आलेली आहे.

मागील तीन वर्षांसाठीचे महत्वाचे राजकोषीय निर्देशक, सन २०२५-२६ ची अर्थसंकल्पीय आकडेवारी तसेच आगामी दोन वर्षांसाठीची आवर्ती लक्ष्ये खालील विवरणपत्रात दर्शविली आहेत :-

तक्ता १ : राजकोषीय निर्देशक - सरकती लक्ष्ये :-

अ. क्र.	बाब	प्रत्यक्ष खर्चावर आधारित		अर्थसंकल्पीय अंदाज	सुधारित अंदाज	अर्थसंकल्पीय अंदाज	पुढील २ वर्षांसाठीची लक्ष्ये/उद्दिष्टे	
		२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२४-२५	२०२५-२६	२०२६-२७	२०२७-२८
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१.	स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार महसूली आधिक्य (+)/ तूट(-)	-०.०५%	-०.३४%	-०.४७%	-०.५९%	-०.९३%	-०.८३%	-०.७२%
२.	स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार राजकोषीय तूट	१.८६%	२.२३%	२.५९%	२.९३%	२.७६%	२.३०	१.६७%
३.	स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार कर महसूल	११.१४ %	१०.६२%	११.७०%	११.८४%	११.३६%	११.४६%	११.५६%
४.	स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार एकूण संचित कर्जे (ऋण)	१७.२८%	१७.७२%	१८.३५%	१८.५२%	१८.४१%	१९.०३%	१८.९७%
५.	स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार एकूण आकस्मिक दायित्वे	१.८३%	२.०१%	२.११%	२.४२%	२.५६%	२.६८%	२.८०%
६.	महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार आकस्मिक दायित्वे	१६.४५%	१८.९३%	१८.०५%	२०.४२%	२२.५१%	२३.४२%	२४.२०%
७.	महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार व्याज प्रदान	१०.२८%	१०.६०%	११.३६%	१०.१९%	११.५३%	११.४२%	११.३२%

टीप : i) स्थूल राज्य उत्पन्न हे सन २०११-१२ पासूनच्या नवीन मालिकेनुसार चालू किंमतीवर आधारित आहे.

ii) एकूण अदत्त दायित्वांमध्ये स्थिर विनिमय दराने बाह्य सहाय्यित प्रकल्प कर्ज अंतर्भूत आहे; प्रक्षेपणासाठी स्थिर विनिमय दर ग्राह्य धरण्यात आला आहे.

ख : राजकोषीय निर्देशकांची आधारभूत गृहीतके-

(१) **स्थूल राज्य उत्पन्न वृद्धी** : सन २०२४-२५ चे सुधारीत अंदाज रु.४५,३९,५९८ कोटी असून अर्थव्यवस्थेत वाढ होत असल्याने सन २०२५-२६ मध्ये चालू किंमतीनुसार वार्षिक स्थूल राज्य उत्पन्न रु.४९,३९,३५५ कोटी इतके अपेक्षित आहे. सन २०२४-२५ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ९% वाढ झाली आहे.

(२) **महसूली जमा** : महसूली जमेचे रु.५,३६,४६३.२५ कोटी इतके सन २०२४-२५ चे सुधारीत अंदाज असून त्यामध्ये ४.५६% वाढ धरून सन २०२५-२६ साठी रु.५,६०,९६३.८२ इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

क) कर महसूल : कर महसूलामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर तसेच केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील राज्य हिस्सा अंतर्भूत आहे. सन २०२४-२५ साठी कर महसूलाचे रु.४,४८,६३०.५७ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहेत, जे मूळ अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ६.८२% ने जास्त आहेत. सन २०२५-२६ मध्ये कर महसूलात २०२४-२५ च्या कर महसूलाच्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ६.४९% वाढ अपेक्षित असून २०२५-२६ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.४७७४००.०२ कोटी इतके निश्चित केले आहेत.

ख) एकूण महसूलातील स्वतःच्या कर महसूलाचा हिस्सा : राज्यात स्वतःच्या कर महसूलामध्ये राज्य वस्तू व सेवा कर (एकात्मिक वस्तू व सेवा करासह), राज्य मुल्यवर्धित कर, मुद्रांक व नोंदणी शुल्क, राज्य उत्पादन शुल्क, वीजेवरील कर, वाहनावरील कर, जमीन महसूल, व्यवसाय कर, माल व उतारुवरील कर, इतर कर व शुल्क या अंतर्गत कर महसूल जमा केला जातो. स्वतःच्या कर महसूलाचे सन २०२४-२५ साठी रु.३,६७,४६७.२३ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहेत. सन २०२५-२६ करीता, स्वतःचा कर महसूल रु.३,८७,६७३.७२ कोटी इतका अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केला असून सन २०२४-२५ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ५.५०% ने वाढ अपेक्षित आहे.

ग) करेतर महसूल : करेतर महसूलात व्याजाच्या रकमा, दंड, शुल्क, सेवा शुल्क, लाभांश, नफा, स्वामित्वधन जमा रकमा इत्यादीद्वारे मिळणाऱ्या महसूलाचा समावेश आहे. सन २०२४-२५ साठी करेतर महसूलाचे रु.३०,९४०.३३ कोटीचे सुधारीत अंदाज असून त्यात

वाढ होऊन सन २०२५-२६ करीता रु.३३,०५२.४४ कोटी इतके अपेक्षित अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

घ) केंद्रीय करातील राज्य हिस्सा : १५ व्या वित्त आयोगाच्या अंतरिम अहवालातील शिफारशीनुसार सन २०२०-२१ करीता केंद्रीय निव्वळ करातील ४१% हिस्सा निश्चित केला होता व त्यापैकी महाराष्ट्र राज्यास ६.१३ टक्के देण्याचे ठरविले होते. अंतिम अहवालातील शिफारशीनुसार सन २०२१-२२ ते २०२५-२६ या कालावधीमध्ये केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील ४१% हिस्सा राज्यांकरीता देण्याचे निश्चित केले असून त्यापैकी महाराष्ट्र राज्यास ६.३१ टक्के देण्याचे ठरले आहे. उपरोक्त परिस्थितीनुसार महाराष्ट्र राज्यासाठी निश्चित केलेल्या केंद्रीय निव्वळ करापोटीच्या आकडेवारीनुसार सन २०२४-२५ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.७६,९३१.९६ कोटी आहे. सन २०२४-२५ चे सुधारीत अंदाज रु.८११६३.३४ कोटी आहेत. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्यास रु.८९७२६.३० कोटी रक्कम मिळणे अपेक्षित आहे.

ड) सहायक अनुदान : यामध्ये केंद्रीय योजना, केंद्र पुरस्कृत योजना, राज्य योजना, केंद्रीय वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार अनुदाने, वस्तू व सेवा कराच्या नुकसान भरपाईपोटी प्राप्त होणारी रक्कम व राज्यांना देण्यात येणारी इतर अनुदाने इत्यादींचा समावेश आहे. सदर रकमा अंतर्भूत करून सहायक अनुदानाचे सन २०२४-२५ साठी रु.५७६९२.३५ कोटी इतक्या रकमेचे सुधारीत अंदाज आहे. तर सन २०२५-२६ करीता रु.५०५११.३६ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(३) भांडवली जमा- सन २०२४-२५ मध्ये भांडवली जमेत अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.१,५८,७२८.७२ कोटीच्या तुलनेत सुधारीत अंदाजात २१.२०% वाढ झाली असून सुधारीत अंदाज रु.१,९२,१३७.२८ कोटी आहेत. सन २०२५-२६ करीता भांडवली जमेसाठी अंदाजे रु.१,९६,१६०.८६ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(४) महसूली खर्च - सन २०२४-२५ साठी महसूली खर्चाचे सुधारीत अंदाज रु.५,६२,९९९ कोटी इतके आहेत. सन २०२५-२६ साठी महसूली खर्चाचे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.६,०६,८५५

कोटी इतके निश्चित केले असून त्यापैकी बांधिल महसूली खर्चाचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे-

तक्ता ३ : बांधिल महसूली खर्च

(रुपये कोटीत)

वर्ष	वेतन	निवृत्तीवेतन	व्याज प्रदाने
सन २०२४-२५ (सु.अं.)	१,४६,०३७	६०,०३८	५४,६८७
सन २०२५-२६ (अ.अं.)	१,७२,७६०	७५,१३७	६४,६५९

(५) **भांडवली खर्च** - भांडवली खर्चाचे सन २०२४-२५ चे सुधारीत अंदाज रु.१०९०३१.४८ कोटी आहेत. सन २०२५-२६ करीता रु.९३१६५.५२ कोटीचे अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(६) **राजकोषीय तूट** - सन २०२३-२४ मध्ये राजकोषीय तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या २.२४% इतकी होती. सन २०२४-२५ मध्ये राजकोषीय तूटीचे स्थूल राज्य उत्पन्नाशी अर्थसंकल्पीय अंदाज २.५९% होते तर सुधारीत अंदाज २.९३% इतके आहेत. अर्थव्यवस्थेत होत असलेली वाढ लक्षात घेऊन सन २०२५-२६ साठी राजकोषीय तूटीचे अंदाज २.७६% इतके निश्चित केलेले आहेत.

(७) **महसूली तूट** - सन २०२३-२४ मध्ये महसूली तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ०.४२% इतकी होती. सन २०२४-२५ मध्ये महसूली तूटीचे स्थूल राज्य उत्पन्नाशी अर्थसंकल्पीय अंदाज ०.४७% होते तर सुधारीत अंदाज ०.५९% इतके आहेत. सन २०२५-२६ या वित्तीय वर्षात महसूली उत्पन्न वाढवून महसूली तूट कमी करण्याचे उद्दीष्ट ठेवण्यात आले आहे.

(८) **व्याज प्रदाने** - सन २०२३-२४ मध्ये महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार व्याजाचे प्रदान १०.६०% इतके होते. सन २०२४-२५ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार व्याजाचे प्रदान ११.३६ % होते तर सुधारीत अंदाजानुसार ते महसूली जमेच्या १०.१९% इतके राहणे अपेक्षित आहे.

ग : पुढील मुद्द्यांच्या संदर्भात आर्थिक स्थैर्याचे मुल्यांकन -

१. सर्वसाधारणपणे, जमा रकमा व खर्च यामधील आणि विशेषतः महसूली जमा रकमा व महसूली खर्च यामधील ताळेबंद :

- १.१. सन २०२५-२६ मध्ये एकूण महसूली जमा रु.५,६०,९६३.८२ कोटी इतकी अपेक्षित धरली असून त्यामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर महसूल रु.३,८७,६७३.७२ कोटी जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या (२०२५-२६) ७.८५% आहे व केंद्र शासनाचा निव्वळ करातील राज्य हिस्सा रु.८९७२६.३० कोटी इतका आहे जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या १.८२% आहे.
- १.२. करेतर महसूलात सन २०२५-२६ मध्ये रु.३३,०५२.४४ कोटी म्हणजेच सन २०२४-२५ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत २३.४४% वाढ अपेक्षित आहे. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्याच्या स्वतःच्या कर महसूलाच्या तुलनेत करेतर महसूलाचे प्रमाण स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या साधारणतः ०.६७% इतके आहे.
- १.३. सन २०२४-२५ मध्ये महसूली जमा व महसूली खर्चाचे गुणोत्तर अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ९८.०९% वरून कमी होऊन ते सुधारीत अंदाजामध्ये ९२.४४% झाले आहे.
- १.४. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये सन २०२४-२५ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत मुद्रांक व नोंदणी शुल्क ५.८३% वाढ गृहीत धरून रु.६३,५००.०० कोटी इतका कर संकलन अपेक्षित आहे.
- १.५. राज्यात वस्तु व सेवा कराच्या संकलनात २०२४-२५ या वित्तीय वर्षात वाढ दिसून येत आहे.
- १.६. राज्यातील अबकारी अनुज्ञाप्यांचे सन २०२५-२६ करीतांचे नुतनीकरण शुल्क मागील वर्षाच्या तुलनेत १५ टक्क्यांने वाढ करून निश्चित करण्यात आले आहे. त्याअनुषंगाने आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क यांच्याकडून दि.२९.०१.२०२५ रोजी अधिसूचना प्रसिध्द करण्यात आली आहे.
गृह विभाग शासन निर्णय दि.०९.०१.२०२५ अन्वये राज्य उत्पादन शुल्काच्या माध्यमातून महसूल वाढ होण्याच्या अनुषंगाने / शिफारशी करण्यासाठी अपर मुख्य सचिव, गृहनिर्माण विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली अभ्यास गट / समिती गठित करण्यात आली आहे.
- १.७. महसूली खर्चाच्या सन २०२४-२५ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत सन २०२४-२५ च्या सुधारीत अंदाजात ७.७९% ने वाढ झाली आहे.

२. बाजारातून घेतलेल्या कर्जाऊ रकमा व भांडवली जमा रकमा यांचा उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी वापर करणे.

एक ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्थेसाठी राज्यातील भांडवली गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणात वाढविण्यात येत आहे. राज्यातील विविध सार्वजनिक उपक्रम, विशेष हेतू कंपन्या आणि महानगरपालिका यांच्या माध्यमातून पायाभूत सुविधांचे प्रकल्प कालबद्धरित्या पूर्ण करण्यात येतील.

पायाभूत सुविधांसाठी सार्वजनिक बांधकाम विभाग व महाराष्ट्र रस्ते विकास महामंडळामार्फत विविध रस्ते विकास प्रकल्पांद्वारे भरीव भांडवली गुंतवणूक करण्यात आली आहे. यापूर्वी मान्यता दिलेले सर्व पायाभूत सुविधा प्रकल्प प्रगतीपथावर पथावर असून त्याबाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

२.१ मुंबई पुणे द्रुतगती मार्गावरील खोपोली ते खंडाळा या घाट लांबीतील नवीन मार्गिकेचे (Missing Link) बांधकाम :-

शासन निर्णय दि.०३.१०.२०१८अन्वये खोपोली ते खंडाळा या घाट लांबीतील क्षमतावाढ प्रकल्प (मिसिंग लिंक) प्रकल्पासाठी रु.७,१५५.०० कोटी इतक्या सुधारीत किंमतीस मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पामध्ये १०.७६ कि.मी. लांबीचे २ बोगदे व १३.३४ कि.मी.च्या वायडक्टसह मिसिंग लिंकचे बांधकाम ८ लेनमध्ये करण्यात आले आहे. मुंबई पुणे द्रुतगती महामार्गावरील खोपोली ते खंडाळा या नवीन मार्गिकेमुळे (Missing link) लोणावळा शहरातील आणि मुंबई पुणे द्रुतगती मार्गावरील घाट विभागामुळे होणारी वाहतूक कोंडी कमी होईल व त्यामुळे प्रदुषण कमी होऊन वाहतूक जलद होईल. सदर प्रकल्पाचे काम जून २०२५ अखेरपर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२.२ ठाणे खाडी प्रकल्प-III :-

सार्वजनिक बांधकाम विभाग, शासन निर्णय दि.२४.११.२०१७नुसार सायन-पनवेल महामार्गावर ठाणे खाडीवर तिसऱ्या पुलाचे बांधकाम करण्यासाठी रु.७७५.५८ कोटी इतक्या सुधारीत किंमतीस मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाची भौतिक प्रगती ९९.५०% तर वित्तीय प्रगती ९८.६७% पूर्ण झाली आहे. सदर प्रकल्पासाठी आजतागायत रु.७४७.८४

कोटी खर्च झालेला आहे. सिडकोला, सदर प्रकल्पासाठी मंजूर रु.२००.०० कोटी अनुदानापोटी रु.१३०.०० कोटी इतके अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे. उत्तर बाजू (मानखुर्द ते वाशी) खाडी पुलाचे काम पूर्ण झाले असून, दि.१५.१०.२०२४ पासून खाडी पूल वाहतुकीसाठी खुला करण्यात आला आहे. दक्षिण बाजू (वाशी ते मानखुर्द) खाडी पुलाचे काम मार्च २०२५ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२.३ स्वातंत्र्यवीर सावरकर सागरी सेतू (वर्सोवा वान्द्रे सागरी सेतू) प्रकल्प :-

वर्सोवा व वान्द्रे यांना जोडणारा सागरी सेतू सागरी पूल १३.८५ कि.मी. लांबीचा आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभाग, शासन निर्णय दि.२५.०७.२०२४ अन्वये सदर प्रकल्पासाठी रु.१८,१२०.९६ कोटी इतक्या सुधारीत किंमतीस मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाचे २२% काम पूर्ण झाले आहे. त्यासाठी आजतागायत रु.३,६९५.४१ कोटी इतका खर्च झालेला आहे. सदर प्रकल्पाचे काम मे २०२८ अखेरपर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२.४ पुणे शहराभोवतालचा चक्राकार वळण मार्ग (Ring Road) प्रकल्प :-

पुणे शहराभोवतालच्या चक्राकार वळण मार्गाची लांबी सुमारे १७३.७२ कि.मी आहे. मार्ग (पूर्व) (उर्से ते सोरतापवाडी) या प्रकल्पाला शासन निर्णय दि.१४.१०.२०२४ अन्वये रु.१९,७४१.२० कोटी इतक्या सुधारीत किंमतीसह, तर प्रस्तुत वळण मार्ग (पश्चिम) (उर्से ते वरवे) या प्रकल्पाला रु.२२,५३६.५० कोटी इतक्या सुधारीत किंमतीसह, अशा दोन स्वतंत्र प्रकल्पाच्या सवलत करारनाम्यांना मान्यता देण्यात आली आहे. दि.०२.१२.२०२२ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये पुणे बाह्य वळण चक्राकार मार्ग या प्रकल्पाच्या भूसंपादनासाठी लागणारा अंदाजित रु.१०,५२० कोटी इतक्या निधीस मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाच्या भूसंपादनाचे काम प्रगतीपथावर असून, त्यासाठी आजतागायत रु.६५६५.९५ कोटी इतकी रक्कम उप विभागीय अधिकारी यांना वितरीत करण्यात आलेली आहे.

२.५ विरार ते अलिबाग बहुउद्देशिय वाहतुक मार्गिका प्रकल्पाच्या नवघर ते बळावली (कि.मी. ०/०० ते कि.मी. ९७/९००) भाग-१ :-

सदर प्रकल्पाची अंदाजित किंमत रु.६६,२५३.२५ कोटी आहे. सदर प्रकल्प किंमतीस प्रशासकीय मान्यता आणि सवलत करारानाम्यास मान्यता मिळण्याची बाब प्रस्तावित आहे. मात्र शासन निर्णय दि.०२.१२.२०२२ अन्वये विरार ते अलिबाग बहुउद्देशिय वाहतुक मार्गिका या प्रकल्पाच्या भूसंपादनासाठी लागणाऱ्या अंदाजित रु.२२,२२३ कोटी इतक्या निधीस मान्यता देण्यात आली असून सदर कार्यवाही प्रगतीपथावर आहे. त्यासाठी आजपर्यंत रु.३,४०७.७० कोटी इतका निधी वितरीत करण्यात आलेला आहे. सदर प्रकल्पाचे काम डिसेंबर २०२७ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२.६ हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्गास जोडणाऱ्या जालना ते नांदेड द्रुतगती महामार्गाचे बांधकाम :-

नांदेड शहरातील हिंगोली गेट बाफना चौक - देगलूर नाका ते छत्रपती चौक (धनेगाव जंक्शन) रस्त्याच्या सुधारणेसह, उड्डाणपुलाचे व गोदावरी नदीवरील पुलाचे बांधकाम हे जालना ते नांदेड द्रुतगती महामार्ग प्रकल्पातर्गत करण्यात येणार आहे. शासन निर्णय दि.१४.१०.२०२४ अन्वये रु.२४,७०२.९२ कोटी इतक्या सदर प्रकल्पाच्या प्रशासकीय किंमतीसह, सवलत करारानाम्यास मान्यता देण्यात आली आहे. शासन निर्णय दि.०२.१२.२०२२ अन्वये जालना-नांदेड द्रुतगती महामार्ग या प्रकल्पाच्या भूसंपादनासाठी लागणारा अंदाजित रु.२८८६ कोटी इतक्या निधीस मान्यता देण्यात आली आहे. त्यापैकी रु.२१४० कोटी इतकी रक्कम हुडको या वित्तीय संस्थेमार्फत कर्जस्वरूपात उपलब्ध करून घेण्यात येत आहे. सदर काम जुलै २०२७ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२.७ मुंबई ते सिंधुदुर्ग असा रायगड, रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यास जोडणारा ग्रीनफिल्ड कोंकण द्रुतगती महामार्ग (Green Field Konkan Expressway) :-

कोंकण द्रुतगती महामार्गाच्या आखणीस शासन निर्णय दिनांक ६ जुलै २०२३ अन्वये राज्य महामार्ग (विशेष) क्र. ६ म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. तसेच भूसंपादनासाठीची कलम ३ अंतर्गतची अधिसूचना देखिल प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पासाठी

निधी उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने जपान इंटरनॅशनल को-ऑपरेशन एजन्सी (JICA) या आंतरराष्ट्रीय वित्तीय पुरवठा संस्थेकडे प्राथमिक प्रस्ताव सादर करण्याची कार्यवाही प्रगती पथावर आहे.

२.८ नागपूर-गोंदिया प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्ग बांधणे :-

नागपूर येथे हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे समृद्धी महामार्गास पुढे गोंदिया पर्यंत विकास करणेसाठी नागपूर-गोंदिया प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्गाच्या अंतिम आखणीस शासन निर्णय दि.२७.१२.२०२३ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे.सदर प्रकल्पाचा अपेक्षित खर्च रु.२१,६७०.०३ कोटी इतका असून सदर प्रकल्प किंमतीस प्रशासकीय मान्यता मिळणे आणि सवलत करारानाम्यास मान्यता मिळणे या बाबी प्रस्तावित आहेत.

२.९ भंडारा-गडचिरोली प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्ग बांधणे :-

नागपूर येथे हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे समृद्धी महामार्गास गोंदिया पुढे गडचिरोलीपर्यंत विकास करणेसाठी भंडारा-गडचिरोली प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्गाच्या अंतिम आखणीस शासन निर्णय दि.२७.१२.२०२३ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र महामार्ग अधिनियमाच्या १९५५ च्या तरतुदीनुसार कलम ३ व कलम १५ (२) ची अधिसूचना महाराष्ट्र शासन राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे. सदर प्रकल्पाचा अपेक्षित खर्च रु.१२,५८६.६२ कोटी इतका आहे. सदर प्रकल्प किंमतीस प्रशासकीय मान्यता मिळणे आणि सवलत करारानाम्यास मान्यता मिळणे या बाबी सद्यःस्थितीत प्रस्तावित आहेत.

२.१० नागपूर - चंद्रपूर प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्ग बांधणे :-

नागपूर येथे हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे समृद्धी महामार्गास गोंदिया पुढे चंद्रपूरपर्यंत विकास करण्यासाठी नागपूर - चंद्रपूर प्रवेश नियंत्रित शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्गाच्या अंतिम आखणीस शासन निर्णय दि.२७.१२.२०२३ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली असून पुढील प्रक्रिया प्रगती पथावर आहे. महाराष्ट्र महामार्ग अधिनियम १९५५ च्या तरतुदीनुसार, कलम ३ व कलम १५ (२) अंतर्गतची, अधिसूचना शासन

राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे. सदर प्रकल्पाचा अपेक्षित खर्च रु.२१,७०२.३३ कोटी इतका आहे. सदर प्रकल्प किंमतीस प्रशासकीय मान्यता मिळणे आणि सवलत करारानाम्यास मान्यता मिळणे या बाबी प्रस्तावित आहेत.

२.११ रायगड जिल्ह्यातील रेवस ते सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील रेड्डी रस्ता सागरी महामार्ग :

सदर प्रकल्पासाठी अपेक्षित खर्च रु.२७,२९० कोटी इतका असून, हा प्रकल्प "अंशदान ठेवी" तत्वावर महामंडळामार्फत हाती घेण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल व वित्तीय आराखडा अंतिम करण्याची कार्यवाही प्रगतीपथावर आहे.

२.१२ महाराष्ट्रातील प्राचीन मंदिरांचे जतन व संवर्धन करणेबाबत :-

महाराष्ट्रातील प्राचीन मंदिरे यांच्या जतन, संवर्धन, पुर्नवसन व परिसर विकासाची कामे करण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात आला असून त्यानुसार कोपेश्वर - जि. कोल्हापूर, एकविरा - जि.पुणे, गोंदेश्वर - जि. नाशिक, खंडोबा - जि. औरंगाबाद, भगवान पुरुषोत्तम- जि. बीड, आनंदेश्वर- जि. अमरावती, धुतपापेश्वर - जि. रत्नागिरी, उत्तेश्वर- जि. सातारा या मंदिरांचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास कार्यक्रम, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळामार्फत हाती घेण्यात आले आहे. सदर प्रकल्पाकरीता रु.३४०.३५ कोटी इतक्या किंमतीस प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली असून आजपर्यंत रु.३४.५३ कोटी इतकी रक्कम खर्च करण्यात आलेली आहे.

२.१३ हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग येथे रहदारी आणि वाहतूक नियंत्रणासाठी इंटेलिजेंट ट्रान्सपोर्टेशन सिस्टम (ITS) स्थापित केली जाणार आहे. सदर ITSमध्ये पथकर वसुली प्रणाली (Toll Collection System) (TCS) - एकूण २४ पथकर नाके असून ३२६ टोलबुथ आहेत आणि ७४ लेन्सचा समावेश करण्यात येणार आहे. त्यासाठी शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये रु.१७२१.७१ कोटी इतक्या अंदाजपत्रकास प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे. या अंतर्गत ऑप्टिकल फायबर केबल (OFC) नेटवर्क महामार्गावर टाकले जातील. सदर प्रकल्पासाठी आजतागायत रु.३८४.७४ कोटी

इतका खर्च झालेला आहे. हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्गावर एकात्मिक वाहतूक व्यवस्थापक प्रणाली, २१ महिन्यात पूर्ण करण्यात येणार आहे.

२.१४ महाराष्ट्र राज्यातील प्रस्तावित पुणे - नाशिक औद्योगिक द्रुतगती महामार्गाचे बांधकाम करणे :-

महाराष्ट्रातील पुणे, अहमदनगर व नाशिक या ३ प्रमुख जिल्ह्यांतून सदर प्रकल्प प्रस्तावित असून कृषी, अवजड उद्योग, लघु व मध्यम उद्योग, आयटी कंपनी इ. दृष्टीने महत्वाचा आहे. प्रस्तावित महामार्गाची अंदाजित लांबी १३४.३६८ कि.मी. आहे. शासन निर्णय दि.०७.०२.२०२४ अन्वये पुणे नाशिक औद्योगिक द्रुतगती महामार्गाच्या अंतिम आखणीस मान्यता प्राप्त करून घेण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाकरिता ढोबळ मानाने भूसंपादनासह अपेक्षित खर्च रु.८९८१.७५ कोटी एवढा असून प्रकल्पाचे काम ३ वर्षे कालावधीत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे.

२.१५ वस्तू व सेवा कर भवन या नवीन इमारतीचे (प्रशिक्षण केंद्र व सभागृह यांच्यासह) बांधकाम करणे, वडाळा, मुंबई:-

शासन निर्णय दि.०७.११.२०१४अन्वये सदर प्रकल्पाची निविदापूर्व कार्यवाही करण्यास अनुमती व त्याप्रयोजनार्थ सल्लागार नियुक्तीस मान्यता देण्यात आली आहे. सदर प्रकल्पाचे बांधकाम अंशदान ठेव या वर आधारित असून बांधकाम खर्च रु.१,८१० कोटी असून सुमारे ३३ टक्के काम पूर्ण आहे. सदर प्रकल्पाच्या वाढीव २ मजल्याचे अंदाजपत्रक तसेच सुधारित प्रशासकीय मान्यतेचा प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला आहे. सदर प्रकल्पासाठी आजतागायत रु.१००६.०६ कोटी इतका खर्च झालेला आहे

२.१६ गडचिरोली जिल्ह्यातील खनिज वाहतुकीसाठी नवेगाव मोर ते सुरजागड खाणीपर्यंत जाणारा ग्रीन फिल्ड मार्ग :-

गडचिरोली जिल्ह्यातील खनिज वाहतुकीसाठी नवेगाव मोर ते सुरजागड खाणीपर्यंत जाणारा ग्रीन फिल्ड मार्गाच्या ८४.६३८ कि.मी लांबीच्या अंतिम आखणीस शासन निर्णय दि.०७.०२.२०२४ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली असून पुढील प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे. सदर प्रकल्पाचा अपेक्षित खर्च रु.२,४९२.०७ कोटी इतका आहे.

२.१७ हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्गावरील सिंदखेडराजा ते शेगाव भक्तीमार्ग बांधणे :-

हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्गावरील सिंदखेडराजा ते शेगाव भक्ती महामार्गाच्या १०९.५२७ कि.मी लांबीच्या अंतिम आखणीस शासन निर्णय दि.०७.०२.२०२४ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली असून पुढील प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे.

२.१८ पवनार जि. वर्धा ते पत्रादेवी जि. सिंधुदुर्ग या महाराष्ट्र गोवा सरहद्द शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्ग (महाराष्ट्र शक्तीपीठ महामार्ग) अंतिम आखणीस मान्यता:-

पवनार जि. वर्धा ते पत्रादेवी जि. सिंधुदुर्ग या महाराष्ट्र गोवा सरहद्द शिघ्रसंचार द्रुतगती महामार्ग (महाराष्ट्र शक्तीपीठ महामार्ग) अंतिम आखणीस ८०२.५९२ कि.मी. करीता शासन निर्णय दि.०७.०२.२०२४ अन्वये मान्यता प्रदान करण्यात आली असून पुढील प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे. सदर प्रकल्पाच्या भूसंपादनासाठी आजतागायत रु.१०.४५ कोटी इतका खर्च झाला आहे.

२.१९ मुंबई महानगर क्षेत्रामधील मुंबई मेट्रो प्रकल्पांची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे :-

२.१९.१ मुंबई मेट्रो-२अ दि.१९ जानेवारी, २०२३ पासून सार्वजनिक वाहतूकीसाठी खुला करण्यात आला आहे.

२.१९.२ मुंबई मेट्रो-२ब प्रकल्पाचे ८२% स्थापत्य काम झाले असून प्रकल्पाचा टप्पा-१ (मंडाळे ते चेंबूर, ५ स्थानके) माहे डिसेंबर, २०२५ व टप्पा-२ (चेंबूर ते डि.एन. नगर, १४ स्थानके) माहे ऑक्टोबर, २०२६ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.

२.१९.३ मुंबई मेट्रो-३ प्रकल्पाचे ९५% काम पूर्ण झाले असून प्रकल्पाचा टप्पा-१ (आरे जेव्हिएलआर ते बीकेसी) दि.०५.१०.२०२४ पासून कार्यान्वित करण्यात आला आहे. उर्वरीत टप्पा-२ (बीकेसी ते कफ परेड) हा माहे जून, २०२५ पासून कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.

२.१९.४ मुंबई मेट्रो-४ वडाळा-ठाणे-कासारवडवली या प्रकल्पाचे ७९% काम पूर्ण झाले आहे. प्रकल्पाचा टप्पा १ (कासारवडवली ते कॅडबरी जंक्शन, ८ स्थानके) माहे डिसेंबर, २०२५; टप्पा

- २ (कॅडबरी जंक्शन ते गांधीनगर, ११ स्थानके) माहे डिसेंबर, २०२६ व टप्पा ३ (गांधीनगर ते भक्ती पार्क, ११ स्थानके)- माहे नोव्हेंबर, २०२७ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.
- २.१९.५ मुंबई मेट्रो-४अ कासारवडवली गायमुख या प्रकल्पाचे ८८% काम पूर्ण झाले आहे. प्रकल्प माहे डिसेंबर, २०२५ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.
- २.१९.६ मुंबई मेट्रो-५ ठाणे-भिवंडी-कल्याण या प्रकल्पाच्या टप्पा-१ चे ९५% काम पूर्ण झाले आहे. प्रकल्पाचा टप्पा १ (ठाणे ते भिवंडी, ६ स्थानके) माहे डिसेंबर, २०२६ व टप्पा २ (भिवंडी ते कल्याण, ६ स्थानके) माहे जून, २०२९ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे
- २.१९.७ मुंबई मेट्रो-६ स्वामी समर्थ नगर-विक्रोळी- कांजूरमार्ग या प्रकल्पाचे चे ७८% काम पूर्ण झाले आहे. हा प्रकल्प माहे डिसेंबर, २०२६ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.
- २.१९.८ मुंबई मेट्रो-७ मेट्रो मार्ग (दहिसर पूर्व ते अंधेरी पूर्व) हा दि.१९ जानेवारी, २०२३ पासून सार्वजनिक वाहतुकीसाठी खुला करण्यात आला आहे.
- २.१९.९ मुंबई मेट्रो-९ ते ७अ - मेट्रो मार्ग-९ (दहिसर ते मिरा भाईंदर) व ७अ (अंधेरी ते मुंबई विमानतळ) चे अनुक्रमे ९५% व ५५% काम पूर्ण झाले आहे. मेट्रो-९ चा टप्पा १ (दहिसर ते काशीगांव) हा माहे डिसेंबर, २०२५ व टप्पा २ (काशीगांव ते नेताजी सुभाषचंद्र बोस स्टेडियम) हा माहे डिसेंबर, २०२६ मध्ये कार्यान्वित करण्याचे नियोजित आहे.
- २.२० ग्रामीण भागात पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी ग्रामीण पायाभूत सुविधा निधी (RIDF)च्या माध्यमातून जलसंपदा, रस्ते, गोडाऊन इत्यादींसाठी सन २०२४-२५ या वित्तीय वर्षात रुपये २१००.०० कोटी कर्ज घेण्यास राज्य शासनाने मान्यता दिलेली आहे. ग्राम विकास विभागाच्या रु.१०००.०० कोटी तर मृद् व जलसंधारण विभागाच्या रु.२००.०० कोटी रकमेच्या कर्ज प्रस्तावांना नाबार्डने मंजूरी दिलेली आहे.

नमुना क-२

राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र

(नियम ७ पहा)

क. राज्याच्या अर्थव्यवस्थेचा दृष्टीकोन व राजकोषीय धोरणाचा एकंदर आढावा :

१) सन २०२४-२५ च्या पुर्वानुमानानुसार राज्य अर्थव्यवस्थेत ७.३% वाढ तर देशाच्या अर्थव्यवस्थेत ६.५% वाढ अपेक्षित आहे. तरी राज्य अर्थव्यवस्थेच्या वाढीचा वेग देशाच्या अर्थव्यवस्थेपेक्षा कायमस्वरूपी अधिक राहील याकरीता राजकोषीय धोरणाची दिशा ठेवणे अपेक्षित आहे. याकरीता खालील बाबींवर लक्ष केंद्रित करण्यात येत आहे.

१.१ राज्य पायाभूत सुविधा आणि दळणवळण प्रकल्पातून रोजगार निर्मिती -राज्य पायाभूत सुविधा आणि दळणवळण प्रकल्पांवर लक्ष केंद्रीत करीत आहे, ज्याचे मध्यम ते दीर्घकालीन आर्थिक वाढ आणि रोजगार निर्मिती हे दूरगामी परिणाम आहेत.

१.२ देशातंर्गत, परकीय गुंतवणूक वाढविणे - जानेवारी, २०२५ मध्ये स्विट्झर्लंडमधील दावोस येथे आयोजित जागतिक आर्थिक परिषदेमध्ये एकूण ६३ सामंजस्य करार झाले असून १५,७२,६५४ लाख कोटींहून अधिक रुपयांची गुंतवणूक आणि सुमारे पंधरा लाख पंच्याणव हजार रोजगार निर्मिती होणार आहे.

१.३ महसूली तूट सिमित राखणे - राज्याचा विकासाचा दर हा शासकीय महसूलाच्या वाढीवर अवलंबून असल्यामुळे राज्याचे महसूली उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी सातत्याने प्रयत्न करण्यात येत असून, सन २०२४-२५ या वित्तीय वर्षात अर्थसंकल्पीय तरतुदीच्या ९५.२०% महसूली जमा झाली असून याद्वारे सन २०२४-२५ या वित्तीय वर्षात महसूली तूट सिमित राखण्यासाठी मदत झाली आहे.

१.४ राजकोषीय तूट सिमित राखणे - राज्य पायाभूत सुविधा आणि दळणवळण प्रकल्पातील गुंतवणुकीकरीता राज्य शासनाच्या दायित्वामध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ दिसून येत आहे. सन २०२४-२५ या वित्तीय वर्षाकरीता राज्य शासनाने स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार राजकोषीय तूटीचे निश्चित केलेले लक्ष्य साध्य झाले आहे. राज्य शासनाला राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या ३ % मर्यादेत वार्षिक कर्ज उभारणी करता येते.

- २) राज्य शासनाच्या एकूण कर्जाचे, स्थूल राज्य उत्पन्नाशी प्रमाण २५% च्या आत ठेवणे आवश्यक आहे. सन २०२३-२४ (प्रत्यक्ष) नुसार राज्यावरील संचित दायित्वाचे राज्य स्थूल उत्पन्नाशी प्रमाण १७.८४ % आहे. सन २०२५-२६ मध्ये साधारणतः १८.८७% इतके कर्ज अपेक्षित आहे. (२५% ऋणाच्या मर्यादेत)
- ३) सन २०२३-२४ (प्रत्यक्ष) नुसार कर्जावरील व्याजाचे महसूली जमेशी प्रमाण १०.६०% आहे. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार हे प्रमाण ११.५३% इतके (कमी/अधिक) राहणे अपेक्षित आहे.

ख. आगामी वित्तीय वर्षाचे राजकोषीय धोरण व व्युत्तरचनात्मक प्राधान्यक्रम धोरण -

शाश्वत, पर्यावरणपूरक व सर्वसमावेशक विकास साधण्याचे राज्याचे धोरण आहे. महागाई नियंत्रणात येण्याची चिन्हे असल्यामुळे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेला ऊर्जा प्राप्त करून देण्यासाठी धोरण प्रभावीपणे राबविणे आवश्यक आहे.

(१) **करविषयक धोरण -** राजकोषीय धोरणाचे लक्ष्य साध्य करण्यासाठी करविषयक धोरण हा महत्वाचा भाग आहे. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्याच्या स्वतःच्या कर उत्पन्नामध्ये राज्य वस्तु व सेवा कराचा हिस्सा **अंदाजे ४५% इतका आहे**. वस्तु व सेवा कर अंमलबजावणी नंतर कर वाढीचे अधिकार वस्तु व सेवा कर परिषदेला आहेत. त्यामुळे आगामी वर्षात राज्य उत्पादन शुल्क, मोटार वाहन विभाग, नोंदणी व मुद्रांक शुल्क अंतर्गत विविध कर तसेच करेतर महसूल वाढविण्यावर भर देण्यात येईल. महसूलाची गळती रोखणे आणि थकीत करांच्या वसूलीसाठी प्रयत्न करण्यात येतील. करचुकवेगिरीच्या प्रकरणी काटेकोर पावले उचलली जातील.

वस्तु व सेवा कर अधिनियमाच्या अंमलबजावणीमुळे उद्भवलेल्या कोणत्याही महसूलाच्या नुकसानीची भरपाई पाच वर्षासाठी म्हणजेच जून २०२२ पर्यंत राज्यांना देण्यात आली आहे. त्यानुसार अंमलबजावणीमुळे राज्यांच्या महसूलात झालेल्या नुकसान भरपाईपोटी दि.१ जुलै २०१७ ते दि.३० जून २०२२ या पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी महाराष्ट्र राज्याने रु.१,२०,५८७.६० कोटी इतक्या रकमेची मागणी केंद्र शासनाकडे केली होती. त्यानुसार भारताचे नियंत्रक व महालेखापाल यांनी दि.१ जुलै २०१७ ते दि.३० जून २०२२ या संपूर्ण कालावधीचे ऑडिट पूर्ण केलेले असून नुकसान भरपाईची संपूर्ण रक्कम महाराष्ट्र राज्याला प्राप्त झालेला आहे. तरी आता वस्तु व सेवा कराच्या नुकसान भरपाईपोटी कोणतीही रक्कम शिल्लक नाही.

(२) **खर्चविषयक धोरण -**

२.१ **बांधिल खर्च -** सन २०२५-२६ अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार एकूण महसूली खर्चाच्या ५५.७२% हा वेतन, निवृत्तीवेतन व व्याजावरील बांधिल खर्चाचा समावेश आहे. महसूल खर्च आटोक्यात ठेवण्यासाठी सार्वजनिक कर्जाचे कार्यक्षम व्यवस्थापन, खर्चाचा प्राधान्यक्रम,

मर्यादित संसाधनांचे प्रभावीपणे व्यवस्थापन यासारख्या अनेक उपाययोजना राबविण्याचा राज्य सातत्याने प्रयत्न करत आहे.

२.२ भांडवली खर्च - एक ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्थेसाठी राज्यातील भांडवली गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणात वाढविण्यात येत आहे. राज्यातील विविध सार्वजनिक उपक्रम, विशेष हेतू कंपन्या आणि महानगरपालिका यांच्या माध्यमातून पायाभूत सुविधांचे प्रकल्प कालबद्धरित्या पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. याकरीता राज्यातील संबंधित सार्वजनिक उपक्रम, विशेष हेतू कंपन्या आणि महानगरपालिका यांना अनुदाने, भागभांडवल वा कर्ज स्वरूपात निधी उपलब्ध करून देण्यात येत असल्याने राज्याच्या महसूली व भांडवली खर्चात मोठी वाढ अपेक्षित आहे. दुसरीकडे मनुष्यबळ विकास, शिक्षण, आरोग्य आणि पाणीपुरवठा यासारख्या प्राधान्य क्षेत्रातील खर्चात आगामी वर्षामध्ये वाढ करणे आवश्यक आहे.

२.३ अर्थव्यवस्थेला गती मिळण्यासाठी राज्यांना भांडवली खर्चाकरीता मदत देण्याच्या दृष्टीने केंद्र सरकारने सन २०२०-२०२१ पासून "Scheme of Special Assistance to States for Capital Expenditure" ही योजना सुरु केली आहे. या अंतर्गत राज्यांना ५० वर्षात परतफेड करावयाचे बिनव्याजी कर्ज देण्यात येते. या योजनेतर्गत महाराष्ट्र राज्याला सन २०२४-२५ मध्ये रुपये ६७२६.६३७ कोटी इतका निधी प्राप्त झाला आहे. केंद्र सरकारने सन २०२५-२६ मध्येही ही योजना सुरु ठेवली आहे.

(३) मध्यम मुदतीचे कर्ज व्यवस्थापन धोरण (शासकीय ऋण उभारणी) - राज्यास विकास कामासाठी कर्ज उभारणी करणे आवश्यक आहे. आता पायाभूत सुविधांच्या आधुनिकीकरणासाठी आर्थिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये सरकारी कर्जात आणखी वाढ संभव आहे. कार्यक्षम कर्ज व्यवस्थापनाद्वारे व्याजाच्या रकमा कमी करण्यासाठी विविध उपाययोजना करण्यात येत आहेत. यामध्ये दीर्घ मुदतीच्या कर्ज रोख्यांबरोबरच अल्प मुदतीचे कर्ज रोखे उभारणी व पुनःउभारणी (Reissue) करणे यासारख्या उपाययोजनांचा समावेश आहे. कर्ज खात्याच्या (Debt portfolio) जोखीमेचे सुलभ व्यवस्थापन करणे, दीर्घ वित्तीय जोखीम कमी करणे, वित्तीय धोरणाचे मजबूतीकरण व शासकीय रोखे बाजार उत्तमरित्या कार्यरत राहणे

याकरिता भारतीय रिझर्व्ह बँकेने महाराष्ट्र राज्यासाठी मध्यम मुदतीचे कर्ज व्यवस्थापन धोरण (MTDS) तयार केले आहे. राज्य शासनाने सदर धोरण स्वीकारण्यास सहमती दर्शविली आहे.

सन २०२५-२६ या वित्तीय वर्षात एकूण रु.१,५५,४०३ कोटी कर्ज उभारणी करण्याचे प्रस्तावित आहे. सदर कर्जापैकी ८०.४४% कर्जे ही खुल्या बाजारातून स्वस्त दराने उभारणी करण्यात येणार आहे. खुल्या बाजारातून उभारण्यात येणारे निव्वळ कर्जे रु.९२,५०० कोटी हे वित्तीय तुटीच्या ६७.९०% आहे.

(४) **आकस्मिक व इतर दायित्वे** - विविध शासकीय उपक्रम, महामंडळे, विशेष हेतु सहाय्य कंपन्या व सहकारी संस्था यांना पायाभूत सुविधा उभारण्याकरीता कर्ज उभारणी करावी लागते, याकरीता शासनाकडून या संस्थाना हमी देण्यात येते. सन २०२४-२५ मध्ये देण्यात आलेली अदत्त हमी एकूण रु.१,०९,५६० कोटी (सु.अं.) एवढी आहे. हमी आवाहनीत झाल्यास त्याचे सर्वस्वी दायित्व राज्य शासनाचे असते.

(५) **अखर्चित निधी** : स्थानिक स्वराज्य संस्था, प्राधिकरणे व शासकीय विभाग यांनी, त्यांना वितरित करण्यात आलेला व विहित मुदतीत खर्च न केलेला आहरण व संवितरण अधिकारी यांच्या खाती शिल्लक असलेला निधी खर्च करण्यासंदर्भात शासन निर्णय वित्त विभाग दि.६.०२.२०२५ अन्वये सर्व विभागांना सूचना देण्यात आल्या आहेत. दि.३० जून २०२५ नंतर अखर्चित असलेला निधी शासन खाती जमा करण्याची अंमलबजावणी कोषागारामार्फत प्रभावीपणे करण्यात येईल.

घ. धोरणांतील बदलांची कारणमीमांसा - राज्याचे आर्थिक धोरण हे बदलत्या जागतिक परिस्थितीनुरूप सुसंगत ठेवण्याचा प्रयत्न असतो. राजकोषीय व्यवस्थापन तत्वांपासून अंशतः होणाऱ्या बदलाबाबतची कारणमीमांसा पुढील प्रमाणे आहे -

१. नैसर्गिक आपत्ती - विविध नैसर्गिक आपत्तीमधील बाधित नागरिकांसाठी राज्य शासनाकडून सहाय्य करण्यात आले आहे.

१.१ नोव्हेंबर, २०२३ ते मे, २०२४ या कालावधीत अवेळी पावसामुळे झालेल्या शेतीपिकाच्या नुकसानीकरिता राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीपेक्षा वाढीव दराने ३ हेक्टर मर्यादेत

बाधित शेतकरी कुटुंबियांना रु.२९२४.३९ कोटी इतक्या रक्कमेचे सहाय्य करण्यास शासन निर्णयाद्वारे मान्यता दिली आहे.

१.२ जून, २०२४ ते ऑक्टोबर, २०२४ या कालावधीत अतिवृष्टी व पूर यामुळे शेतीपीके / शेतजमिनीच्या नुकसानीकरिता राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीपेक्षा वाढीव दराने ३ हेक्टर मर्यादेत बाधित शेतकरी कुटुंबियांना रु.५०५०.४० कोटी इतक्या रक्कमेचे सहाय्य करण्यास शासन निर्णयाद्वारे मान्यता दिली आहे.

२. नागरीकरणाचा विस्तार - विकसित आणि जास्त लोकसंख्या असलेल्या राज्यांपैकी महाराष्ट्र हे एक राज्य असल्याने नागरीकरणाचा वेग जास्त आहे. वाढत्या नागरीकरणामुळे वाढत्या विजेची मागणी, पाणीपुरवठा, घराची मागणी, वाहतूक व्यवस्था व इतर पायाभूत सुविधा याकरिता राज्याच्या वित्तीय व्यवस्थेवर ताण येतो. याकरिता नागरी पायाभूत विकास निधी (UIDF) अंतर्गत राज्यातील शहरी भागातील पायाभूत सुविधांच्या विकासाकरिता सन २०२३-२४ व २०२४-२५ या वित्तीय वर्षात मालिका-१ व मालिका-२ साठी रुपये २०७४.९६ कोटी कर्ज घेण्यास राज्य शासनाने मान्यता दिलेली असून त्याची अंमलबजावणी सुरु आहे.

ड. राजकोषीय धोरणांचे मुल्यमापन -

जमा व खर्चाचा समतोल साधून त्यायोगे राज्यावरील कर्ज हे विहित वित्तीय निर्देशकांच्या मर्यादेत ठेवण्यात राज्य यशस्वी ठरले आहे. राज्याचे आर्थिक आरोग्य सुदृढ ठेवणे ही राज्य शासनाच्या राजकोषीय धोरणाची दिशा असेल. याकरिता राज्यातील गुंतवणूक वाढवून राज्याची अर्थव्यवस्था सन २०२८ पर्यंत १ ट्रिलियन डॉलर व देशाच्या शतक महोत्सवी वर्षापर्यंत ३.५ ट्रिलियन डॉलर पर्यंत नेण्यास राज्याचे राजकोषीय धोरण सहाय्यकारी ठरेल.

प्रकटीकरण

नियम ८ (१) (क) पहावा

सन २०२४-२५ मध्ये लेखांकन मानके, धोरणे व विहित राजकोषीय निर्देशकांच्या संगणना पध्दतीमध्ये कोणतेही महत्वाचे बदल करण्यात आलेले नाहीत.

नमुना ख - १

[नियम ८ (१) (ख) पहा]

वाढविलेला परंतु वसूल न झालेला कर महसूल (मुख्य कर) (२०२३-२४)

(रुपये कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	विवादास्पद रकमा					निर्विवाद रकमा					एकूण बरीज (७+१२)
		१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (३ ते ६)	१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (८ ते ११)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
००२८	व्यवसाय, व्यापार आणि रोजगार यावरील कर	१९.७९	२३.४९	८.४६	२.३१	५४.०५	१३.९२	३.८२	३.६९	३.६७	२५.१०	७९.१५
००४०	मोटर स्पिरीट व वंगण यावरील करांसह विक्रीकर / मुल्यवर्धित कर (वॅट)	१४५८.९६	२४७३३.१३	३१७२८.३६	८४९०.९९	६६४११.४४	३८८.९४	१०५५२.४८	१३२१४.९४	६८०२.९९	३०९५९.३५	९७३७०.७९
००४०	केंद्रीय विक्रीकर	३७६.७७	८६६८.२८	१०१६४.०१	२३०९.६०	२१५१८.६६	१५६.०२	२६१५.९१	२७५४.२७	१३७३.९७	६९००.१७	२८४१८.८३
००४५	वैनीच्या वस्तूवरील कर	२.९९	९.६८	२०.१७	६.७२	३९.५६	०.५४	३.२८	८.३४	१.७६	१३.९२	५३.४८
००४२	प्रवेश कर	०.२९	१०.७६	३६.३३	२१.६३	६९.०१	०.००	०.४२	१.३०	३.५३	५.२५	७४.२६
००२९	जमीन महसूल	४२.७६	२६७.०२	२१४.१३	१५६.७३	६८०.६४	६१.४७	४०.९९	४८.१९	१४९.५९	३००.२४	९८०.८८
००३०	मुद्रांक व नोंदणी फी	८५.००	२६९.०८	३४३.२१	५९२.८२	१२९०.११	१४१.३५	३१५.०७	५१५.४१	६४६.६०	१६१८.४३	२९०८.५४
००४५	करमणूक कर	१६.८९	३३.६५	१३.४९	१७.०८	८१.११	१.५७	२०.५५	५६.५१	११८.२८	१९६.९१	२७८.०२
०८५३	गौण खनिजे, इत्यादी	१०७.३१	४०४.९१	१६१.२३	१२२.६०	७९६.०५	३२६.१६	९४२.९४	१८२.२७	१४.०२	१४६५.३९	२२६१.४४
०८५३	मुख्य खनिजे	०.००	१९.९२	०.००	०.००	१९.९२	०.००	०.००	०.००	१.२१	१.२१	२१.१३
००३९	राज्य उत्पादन शुल्क	५.८८	१६८.७४	६७०.१७	२.५१	८४७.३०	०.२४	०.७२	४९.३७	०.४५	५०.७८	८९८.०८
००४१	वाहनांवरील कर	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१७१.५७	३९८.९८	५००.३५	३१.१९	११०२.०९	११०२.०९
००४२	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	९.१९	१२५१.६६	१२६०.८५	१२६०.८५
००४३	विद्युत शुल्क	०.००	०.००	०.००	१८४९.०८	१८४९.०८	२१.०२	२९१९.५४	०.००	०.००	२९४०.५६	४७८९.६४
०००६	राज्य व वस्तु सेवा कर	४८४.३२	३६९.०२	१६.६०	०.००	८६९.९४	१३८०.९३	२५०.४७	६२.३८	०.००	१६९३.७८	२५६३.७२
	एकूण	२६००.९६	३४९७७.६८	४३३७६.१६	१३५७२.०७	९४५२६.८७	२६६३.७३	१८०६५.१७	१७४०६.२१	१०३९८.९२	४८५३४.०३	१४३०६०.९०
टीप - वर्ष २०२३-२४ च्या मार्च महिन्याखेरच्या आकडेवारीनुसार अदत्त रक्कम												

नमुना ख-२

[नियम ८ (ग) (ख) पहा]

करेतर महसुलाची शकबाकी (२०२३-२४)

(रुपये कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	विभाग	० ते १ वर्ष	१ ते २ वर्ष	२ ते ५ वर्ष	५ वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (४ ते ७)
१	२	३	४	५	६	७	८
	(क) व्याजाच्या जमा रकमा, लाभांश व नफा		५४.७०	११६.९७	३१३.२७	१६७४.९२	२१५९.८६
००४९	(एक) व्याजाच्या जमा रकमा		५४.७०	११६.९७	३१२.४०	१६७३.२०	२१५७.२७
	(क) विभागीय वाणिज्य उपक्रमांकडून	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	५४.७०	११६.९७	३१२.१४	१०७९.५९	१५६३.४०
	(ख) सार्वजनिक क्षेत्र व इतर	पाणी पुरवठा व स्वच्छता	०.००	०.००	०.२६	१७५.४४	१७५.७०
	उपक्रमांकडून	कृषि व मत्स्यव्यवसाय	०.००	०.००	०.००	४१८.१७	४१८.१७
००५०	(दोन) लाभांश व नफा		०.००	०.००	०.८७	१.७२	२.५९
		सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	०.००	०.००	०.००	१.७२	१.७२
		वैद्यकीय शिक्षण	०.००	०.००	०.८७	०.००	०.८७
	(ख) सर्वसाधारण सेवा		२६२.२१	२५६.७४	३४९.५९	५३४.९९	१४०३.५३
००५५	पोलीस जमा रकमा	गृह	२३५.५३	२१४.७५	२४८.६०	४०७.८९	११०६.७७
००५६	तुरुंग जमा रकमा	गृह	०.७०	१.९७	४.५४	१०.२८	१७.४९
००५८	लेखनसामुग्री व मुद्रण	उद्योग	२५.८६	३९.८७	९६.३९	११६.१६	२७८.२८
००५९	सार्वजनिक बांधकामे	सा.बा.वि.	०.१२	०.१५	०.०६	०.६६	०.९९
	(ग) आर्थिक सेवा		२६७५.१९	२०२३.७५	४२६९.९९	१०२१४.५८	१९१८३.५१
०४०६	वनीकरण व वन्यजीवन	वन विभाग	०.२४	०.२३	०.४७	१.४४	२.३८
०४२५	सहकार	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	३६७.५६	२२०.६०	६७९.४०	५८२४.८४	७०९२.४०
०७००, ०७०१ व ०७०२	मोटरे, मध्यम व लहान पाटबंधारे	जलसंपदा	१५७६.८१	९७२.६३	६७८.८६	२४४५.७०	५६७४.००
०८५३	अलोहयुक्त खाणकाम व धातुशास्त्रीय	उद्योग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
०८५३	उद्योग (स्वामित्वधन जमा रकमा)	महसूल	०.८१	७३.५६	८७८.९७	२७.५४	९८०.८८
०८०१	वीज (इतर जमा रकमा)	जलसंपदा	७२९.७७	७५६.७३	२०३२.२९	१९१५.०६	५४३३.८५
	(घ) इतर जमा रकमा (सामाजिक सेवा)		०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
०२३०	कामगार व सेवायोजन	कामगार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	एकूण (क+ख+ग+घ)		२९९२.१०	२३९७.४६	४९३२.८५	१२४२४.४९	२२७४६.९०

नमुना ख - ३

{नियम ८ (१) (ग) यहा}

शासनाने दिलेली हमी

(रुपये कोटीत)

अ. क्र.	विभागाचे नांव	२०२३-२४ वर्षाच्या प्रारंभीची अदत्त रक्कम	२०२३-२४ वर्षभरात पडलेली भर			२०२३-२४ वर्षात कमी झालेल्या रकमा (मागणी केलेल्या रकमा व्यतिरिक्त)	२०२३-२४ वर्षात आवाहनीत रक्कम		२०२३-२४ वर्ष अखेरीस अदत्त असलेली रक्कम	२०२३-२४ वर्षाअखेर एकूण हमीच्या नोंदी	हमी बद्दलचे कमिशन किंवा फी	
			४ अ	४ ब	४ व		दिलेली	न दिलेली			२०२३-२४ वर्षाभरील प्राय रक्कम	२०२३-२४ वर्षातील प्राप्त रक्कम
१	२	३	४ अ	४ ब	४ व	५	६	७	८	९	१०	११
१	नगर विकास विभाग	२७१००.००	२०००.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२९१००.००	०	०.००	०.००
२	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१८६४०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१८६४०.००	०	१८६४०.०२	०.००
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	२३८०.५१	९३१.६०	३६९.६६	१३८.६५	१३८.६५	०.००	०.००	३५४३.१२	२६७	२०२९.०८	१.५३
४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	१८७७८.६९	१९६८४.१२	०.००	८८५०.४१	८८५०.४१	०.००	०.००	२८९१२.४०	०	०.००	०.००
५	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	२५.०९	०.००	०.००	५.०६	५.०६	०.००	०.००	२०.०३	०	०.००	०.००
६	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	३३८.९४	०.००	७०.००	१५३.९४	१५३.९४	०.००	०.००	२५५.००	०	९.८४	२.४६
७	दिव्यांग कल्याण विभाग	०.००	०.००	१०३.९१	३४.४१	३४.४१	०.००	०.००	६९.५०	०	१८.४१	०.००
८	अल्पसंख्याक विकास विभाग	२७.४०	५००.००	०.००	३०.४२	३०.४२	०.००	०.००	४९६.९८	३	०.४६	०.१६
९	आदिवासी विकास विभाग	१५.८४	०.००	५०.००	१५.८४	१५.८४	०.००	०.००	५०.००	०	०.००	०.३९
१०	इतर मागास व बहुजन कल्याण विभाग	२०.२६	०.००	०.००	२०.२६	२०.२६	०.००	०.००	०.००	०	०.००	०.००
११	गृह विभाग (परिवहन)	१००.००	०.००	३२०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	४२०.००	०	०.००	३.४३
	एकूण	६६७२५.९३	२३११५.७२	९१३.५७	९२४८.१९	९२४८.१९	०.००	०.००	८१५०७.०३	२७०	३८९७.८१	७.९७

टिप (१) :- वरील माहिती ही संबंधित विभागांकडून प्राप्त झालेल्या माहितीवर आधारित आहे.

टिप (२) :- संबंधित प्रशासकीय विभागांनी मागील वर्षाच्या तुलनेत सुधारित आकडेवारी सादर केल्याने, रकमा क्र. ५ मध्ये समायोजित रक्कम दर्शविण्यात आली आहे.

टिप (३) :- इतर मागास व बहुजन कल्याण विभागाच्या अधिनस्त १) महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त व विकास महामंडळ व २) वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ ही दोन्ही महामंडळे असून विभागाने त्यांचे पत्र क्र. माहिती-२०२५/प्र.क्र. १२/महामंडळे, दिनांक ५ फेब्रुवारी, २०२५ अन्वये सादर दोन्ही महामंडळांची सन २०२३-२०२४ ची माहिती "निरंक" असल्याचे कळविले आहे. सबब, विभागाच्या नावासमोर दिनांक ३१ मार्च, २०२४ अखेरची शिल्लक रक्कम "निरंक" दर्शविण्यात आली आहे.

नमुना ख - ४

[नियम ८ (१)(घ) पहा]

कर्मचाऱ्यांची संख्या व वेतनावरील खर्च यांचे विवरणपत्र (२०२३-२४)

कर्मचाऱ्यांचा प्रवर्ग	कर्मचाऱ्यांची संख्या	वेतनावरील खर्च (रुपये कोटीत)
१	२	३
क) शासन	४८४९९६	४५९२१.२७
ख) शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था	७५८७४७	७६६९१.९८
ग) सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिटे	२००५०८	१९०३३.७८
एकूण (क+ख+ग)	१४४४२५१	१४१६४७.०३

टीप - १) वरील माहिती वर्ष २०२३-२४ च्या मार्च अखेरीच्या आकडेवारीनुसार आहे.

२) आकडेवारी अस्थायी आहे.

नमुना ख - ५
(नियम ८ (१)(ड) पहा)
शासकीय खर्चाचे विवरणपत्र

(रुपये कोटीत)

बाबीचे लेखाशीर्ष	खर्चाची बाब	मागील वर्षे (प्रत्यक्ष) (२०२३-२४)	चालू वर्षे (सुधारित अंदाज) (२०२४-२५)	आगामी वर्षे (अर्थसंकल्पीय अंदाज) (२०२५-२६)
१	२	३	४	५
१	वेतन	४८७८०.९१	५६८५६.८९	७१००७.००
२	मजूरी	३३५०.९६	३९३५.७५	३१४८.८६
३	अतिकालीक भत्ता	३२.१६	६१.२४	५०.५४
४	निवृत्तीवेतन विषयक खर्च	५६६०२.१०	६००३८.२९	७५१३७.२१
५	बक्षिसे	७६.२२	७९.४७	९८.०३
६	दूरध्वनी, वीज	६२५.७९	६६२.९९	६८२.१६
१०	कंत्राटी सेवा	१७३१.५०	२४८०.४१	२२०६.५५
११	देशांतरगत प्रवास खर्च	२७६.४९	३२१.२६	४६९.०७
१२	विदेश प्रवास खर्च	०.२७	४.२३	६.६८
१३	कार्यालयीन खर्च	२४४४.९५	५५९८.७५	३८६३.५१
१४	भाडेपट्टी कर	४३३.७२	५३५.०९	५२६.३९
१५	स्वामित्वधन	०.००	०.००	०.००
१६	प्रकाशने	१६.६५	२६.०६	३८.३५
१७	संगणक खर्च	५२३.३५	९०१.७८	११४७.५८
१८	सुट्टीच्या दिवसाची भरपाई	४५.७८	५३.२५	५१.६८
१९	आहार खर्च	८०७.२०	९६४.७१	१०१०.५६
२०	इतर प्रशासकीय खर्च	३१४.१२	९६२.२९	१३५९.६४
२१	साहित्य व पुरवठा	११००३.७९	१५२७८.६४	१४८४२.४५
२२	शस्त्रे व दारुगोळा	७.२८	४६.०७	६४.०८
२४	पेट्रोल व तेल वंगण	२६५.५९	३०३.१४	४१८.९९
२५	पोषाख व तंबू	९९.९३	१४०.४१	२२४.७६
२६	जाहिरात व प्रसिध्दी	३७०.९७	१०४९.९७	१२४४.१५
२७	गौण बांधकामे	९६०६.८९	१०१९२.०५	९२८६.१८
२८	व्यावसायिक सेवा	४६०.५०	९७३.३४	६७९.४५
२९	दुध खरेदी	०.२६	२०.५१	०.०१
३०	इतर कंत्राटी खर्च	०.०२	७०.०१	५०.०२
३१	सहाय्यक अनुदाने (वेतनतर)	११३३०६.४७	१७८०९३.६०	१७०५४५.५०
३२	अंशदाने (वेतनतर)	५८२३.८५	६३१४.११	६५१३.४३
३३	अर्थसहाय्य (वेतनतर)	४८०५३.५०	६०६२३.१८	५८५२७.९९
३४	शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतन	७४७७.९७	११६६३.३७	८४४३.१९
३५	भांडवली मत्ता निर्माण करण्यासाठी सहाय्यक अनुदान	२०१८.०२	२८६२.६१	६०९२.०४
३६	सहाय्यक अनुदाने (वेतन)	८२९६९.३१	८६१६०.३०	९७०६४.४०
४१	गुप्त सेवा खर्च	२६.६५	२३.७५	२४.१०
४२	ठोक तरतूद	०.००	०.००	३९७१.५८
४३	निलंबन	०.००	०.००	०.००
४५	व्याज	४६२४७.१७	५५३२२.७५	६५३११.६१
५०	इतर खर्च	१४९८५.७०	२३२४७.९०	१९१०३.३६
५१	मोटर वाहने	३०३.८४	४२९.०४	४८१.८१
५२	यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	१८००.७४	३८९६.८२	२८६३.४८
५३	प्रमुख बांधकामे	४०९५९.६३	५०९०२.११	४९६१५.२९
५४	गुंतवणूक	२२०८६.१०	२५९७८.७५	२१४५८.२४
५५	कर्ज व आगाऊ रकमा	७९७४.१६	१६००९.३४	८७०८.१६
५६	कर्जाची परतफेड	४०८१६.८४	५७२४५.५३	५७५५५.७६
५७	पशुधन	४.३१	५.९७	४.७९
६०	इतर भांडवली खर्च	५२.६३	५३६.२१	१७१.०९
६३	आंतर लेखा हस्तांतरणे	७३३९.९०	९४०६.७१	१५१२७.४५
६४	निलंबित हानी	०.००	०.००	०.००
७२	दुरुस्ती व देखभाल	३०.७०	४६.०५	३३.७०
	एकूण बेरीज	५८०१५४.८९	७५०३२४.७०	७७९२३०.८७
७०	वजा वसुली	०.००	०.००	०.००
	निव्वळ बेरीज	५८०१५४.८९	७५०३२४.७०	७७९२३०.८७

नमूना ख - ६

[नियम ८ (१)(च) पहा]

शासनाची वेगवेगळ्या प्रकारची दायित्वे

(रूपये कोटीमध्ये)

अ. क्र.	प्रकार	वर्षाच्या आरंभीच्या अदत्त रक्कमा		आर्थिक वर्षामध्ये उभारलेली रक्कम		आर्थिक वर्षामधील परतफेड / विमोचन		वर्षा अखेरीस अदत्त रक्कमा	
		मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२३-२४)	* चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२४-२५)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२३-२४)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२४-२५)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२३-२४)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२४-२५)	* मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२३-२४) (३+५-७)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२४-२५) (४+६-८)
{१}	{२}	{३}	{४}	{५}	{६}	{७}	{८}	{९}	{१०}
१	केंद्राकडून घेतलेली कर्जे	४७१६०.५४	५५२५८.५८	१०६४६.००	१६६९२.००	२५४७.५३	१७७५.३९	५५२५८.५८	७०१७५.१८
२	राष्ट्रीय अल्पबचत निधीला (NSSF) विक्री केलेले विशेष कर्जोपेक्षे	३८६१२.६९	३३२३१.९८	०.००	०.००	५३८०.७१	५३८०.७१	३३२३१.९८	२७८५१.२७
३	वित्तीय संस्था / बँका यांच्याकडून घेतलेली कर्जे	२४११४.४०	२६८२९.९१	५१७४.९१	४१७७.००	२४५९.४०	२९७५.६४	२६८२९.९१	२८०३२.०७
४	बाजारातून घेतलेली कर्जे	४२३०५५.०४	५०२७९२.४५	१०९९९९.७६	१२५२३८.००	३०२६२.३५	३२०८३.८०	५०२७९२.४५	५९५९४६.६५
५	आर्थोपाय रक्कमा / भारतीय रिझर्व्ह बँकेकडून घेतलेला अधिकर्ष (ओव्हरड्राफ्ट)/ विशेष आहारण सुविधा	०.००	०.००	१६६.८५	१५०३०.००	१६६.८५	१५०३०.००	०.००	०.००
६	भविष्य निर्वाह निधी इत्यादी	२९७३३.३८	३०२५९.९१	५८१७.९७	५९१६.००	५२९१.४४	६८१०.००	३०२५९.९१	२९३६५.९१
७	राखीव निधी	६६५४०.३६	७०११५.३१	२३९५६.९१	१९८६५.७६	२०३८१.६१	२५०८६.३४	७०११५.६६	६४८९४.७३
८	अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे	२०.००	२०.००	०.००	२३२००.००	०.००	२१०.००	२०.००	२३०१०.००
९	इतर दायित्वे	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	एकुण	६२९२३६.४२	७१८५०८.१४	१५५७६२.४०	२१०११८.७६	६६४८९.८९	८९३५१.८८	७१८५०८.४९	८३९२७५.८१

नमुना ख - ७
[नियम ८ (१) (छ) पहा]
अदत्त संकीर्ण दायित्वे

(रुपये कोटीत)

बार्बीचे वर्णन	विभागाचे नांव	वर्ष अखेरीच्या अदत्त रकमा (वर्ष २०२३-२४)
१	२	३
क) प्रमुख बांधकामे, कंत्राटे व पुरवठा	जलसंपदा विभाग	६४०.५
	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	३८१५८.७६
	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	६१२.७२
	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	२९१.३३
	नोंदणी व मुद्रांक शुल्क विभाग	३.९१
	नियोजन विभाग	२०.४७
	एकूण	३९७२७.६९
ख) पंचायत राज संस्थासह विविध संस्थांना देय असलेल्या अनुदानाची थकबाकी	जलसंपदा विभाग	०
	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	०
	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	०
	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	०
	नोंदणी व मुद्रांक शुल्क विभाग	०
	नियोजन विभाग	०
	एकूण	०.००

टीप - केवळ प्रत्येकी १ कोटी रुपयांवरील प्रमुख बांधकामे व कंत्राटे

नमुना ख-८

[नियम ८ (१)(ज) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतवणुकांचे प्रकार (खर्च)

अ. क्र.	क्षेत्र	निर्देशक	युनिटांचे वर्णन	२०२३-२४ या वर्षात खर्च केलेली एकूण रक्कम	२०२३-२४ या वर्षातील एकूण युनिटे	२०२३-२४ या वर्षातील प्रति युनिट खर्च झालेली रक्कम	शेरा
१	रस्ते	३	४	५	६	७	८
१	रस्ते (सा.बां.विभाग)	प्रती युनिट रस्त्यांकारिता खर्च केलेली रक्कम	रु.(लाख)/रस्ते किलोमीटरमध्ये	५३४७६०.९१	५९१८.३२ रस्ते कि.मी.	रु. ९०.३६ लाख/ रस्ते कि.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
		डांबरीकरण : नवीन बांधकाम		*०.००	*०.००	*०.००	
२		केवळ डांबरीकरण		८०१८२८.५३	१२४६३.२० रस्ते कि.मी.	रु. ६४.३४ लाख/ रस्ते कि.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
		खडी मुरमाचा रस्ता		*१.५०	*१.०० कि.मी.	*रु. १.५० लाख/ कि.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
३		सिमेंट कौटिकीकरण		१९३८५.९३	२६९.८२ रस्ते कि.मी.	रु. ७१.८५ लाख/ कि.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
				*१९६५.२६	*६९९.३९ कि.मी.	*रु. १.६७ लाख/ कि.मी.	
४				२०९४९८.२६	१००२.६१ रस्ते कि.मी.	रु.२०८.९५ लाख/ रस्ते कि.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
				*१९.३७	*२.७२ कि.मी.	*रु. ७.१२ लाख/ कि.मी.	
५	इमारती (सा.बां.विभाग)	वापरयोग्य केलेल्या नवीन इमारती क्षेत्रासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु.(लाख)/चौरसमीटर	६८९९९.३५	२४६४२६.२५ चौ.मी.	रु.०.२८ लाख/चौ.मी.	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
				*८०७९.९४	*१०११७.७४ चौ.मी.	*रु.७९८५/चौ.मी.	बांधकाम साहित्याच्या दरात वाढ झाल्याने प्रति चौ.मी. बांधकाम दरात वाढ झाली आहे.
६	पाटबंधारे (जलसंपदा विभाग)	निर्माण केलेल्या अतिरिक्त जलसाठ्याच्या प्रती युनिटसाठी खर्च केलेली रक्कम	रु.(लाख)/दशलक्ष घन मीटर	८८०७३३.२५	९५.१६ दशलक्ष घनमीटर	रु. ९२५५.६० लाख/दशलक्ष घनमीटर	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
		लामक्षेत्र वाढविण्यासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु.(लाख)/हेक्टर	*६०६.७७	*१६३.३९ दशलक्ष घनमीटर	*रु. ०.३६ लाख/दशलक्ष घनमीटर	
७				१३८०४६०.३८	८३१८५ हेक्टर	रु. १६.६० लाख/हेक्टर	
				*०.००	*०.००	*०.००	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
८	पाणलोट क्षेत्र (मृद व जलसंधारण विभाग)	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रांपैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु./हेक्टर	०.००	०.००	०.००	
		काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु./पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे	*३०.६२	*१९ पाणलोट क्षेत्र	*रु. १.६१ लाख/पाणलोट क्षेत्र	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
९			रु./हेक्टर	२५८.५४	२१५४.५० हेक्टर	रु. ०.१२ लाख/हेक्टर	
			रु./काम चालू असलेली पाणलोट क्षेत्रे	*०.००	*०.००	*०.००	वन विभागामार्फत कामे करण्यात येतात.
१०	पाणलोट क्षेत्र (मृद व जलसंधारण विभाग)	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रांपैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु./पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे	०.००	०.००	०.००	
११			रु./काम चालू असलेली पाणलोट क्षेत्रे	५२६.७३	४५ गावे	रु. ११.७१ लाख/गाव	
१२	वीज (कर्जा विभाग)	निर्माण करण्यात आलेली वीज	रु./निर्माण वीज युनिटमध्ये	३२९२५९६	*१५०३३१ युनिट	रु.५.८४/युनिट	ऊर्जा विभागात रक्कम जमा करण्यात येते.
		खरेदी केलेली वीज	रु./खरेदी केलेली वीज युनिटमध्ये	९६०८९७२	१६८६१७.७० दशलक्ष युनिट	रु. ५.६९/युनिट	
१३				*१०.१७	*८२६०५ युनिट	*रु. १२.३१/युनिट	ऊर्जा विभागात रक्कम जमा करण्यात येते.
१४			रु./देयकातर्गत वीज	१७९७०८६७	१९९८७५ दशलक्ष युनिट	रु. ७.४९/युनिट	
				*०.००	*०.००	*०.००	ऊर्जा विभागात रक्कम जमा करण्यात येते.
१५		गोळा केलेल्या वीजेची टक्केवारी	देयकातर्गत गोळा केलेल्या वीजेचे प्रमाण % मध्ये	११५०२१ (कोटी)	१२००३५ (कोटी)	९५.८२%	
				गोळा केलेली	(देयकांतर्गत)		

टीप- * वन विभागाची आकडेवारी आहे.

नमुना ख - ९

[नियम ८ (१)(झ) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतवणूक (महसूल)

(निवडक विभागांकडून गोळा करण्यात आलेला महसूल)

अ.क्र.	विभाग	गोळा करण्यात आलेल्या महसूलाचे निर्देशक	गुंताचे वर्णन	२०२३-२४ या वर्षी गोळा झालेल्या एकूण रकमा (रुपये कोटीत)	२०२३-२४ या वर्षात प्रती युनिट गोळा केलेला महसूल	शेरा
१	२	३	४	५	६	७
१	वनीकरण	वन क्षेत्रामधून	वन क्षेत्रातून प्रती हेक्टर गोळा केलेला महसूल	४७९.८९	६९६५८८ हेक्टर्स	रु. ७७४.४४/- प्रति हेक्टर
२	विक्री कर	विक्री करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	५३,२४८.७८		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.३१ %
३	व्यवसाय कर	व्यवसाय करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	२६,२७.०९		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०६ %
४	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	माल व उतारु यावरील करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	८००.०८		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०२ %
५	विद्युत शुल्क	विद्युत शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१३,४६३.४४	चालू दरातील स्थूल राज्य उत्पन्न ४०५८४७ (रुपये कोटीत)	स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.३३ %
६	उत्पादन शुल्क	उत्पादन शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	२३,३२२.३५		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.५८ %
७	मुद्रांक व नोंदणी शुल्क	मुद्रांक व नोंदणी शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	५०८,२४.४७		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.२५ %
८	वाहनावरील कर	(एक) (हलक्या) कमी वजनाच्या मोटारी यामधून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	८०६८.२७		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.२० %
९		(दोन) अवजड मोटार वाहनामधून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१,१७१.२५		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०३ %
१०	राज्य वस्तु व सेवा कर	वस्तू व सेवा कर	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१,४९१,१७.१९		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ३.६८ %
टीप :- अर्थ व सांख्यिकी संचालनालयाकडून प्राप्त झालेल्या आकडेवारीनुसार सन २०२३-२४ या वर्षाचे स्थूल राज्य उत्पन्न (चालू किंमत) रुपये ४०५८४७ कोटी इतके आहे.						

नमुना ब-१०
(नियम-८(१)(ज)पहा)
माफ केलेला महसूल

(रूपये कोटीत)

अ.क्र	विभाग	योजनेचे नाव	सन २०२३-२४ वर्षातील माफ केलेल्या महसूलाची एकूण रक्कम	शेरा
१	२	३	४	५
१	महसूल व वन विभाग (महसूल)	करमणूक कर	०.००	कर माफी
		सारामाफी	७७.४८	कर माफी
		गौण खनिज	३.९५	कर माफी
		शेतसारा (जमीन महसूल) सर्वसाधारण जमीन महसूल, अकृषित कर, जि.प.कर, ग्रा.पं.कर	२.७८	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल	८४.७६	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल उपकर (ना.प.क्षेत्र वगळून)/ जि.प.उपकर, ग्रा.पं.उपकर	२.२४	जमीन महसूलाची माफी
		एकूण	१७१.२१	
२	उद्योग उर्जा व कामगार विभाग (उर्जा)	महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६	११७.९९	बेस्ट + अदानी + टाटा
			११७४.००	विद्युत शुल्क सूट / परताव्यापोटी केलेले समायोजन
		एकूण	१२९१.९९	
३	गृह विभाग (परिवहन)	मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ८(अ)(४)/ खाली निव्वळ भरणा केलेल्या करावरील व्याजमाफी	०.१७	करावरील व्याजमाफी
		मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ३(३)/ मोटार वाहनाच्या ना वापर प्रकरणी परिवहन आयुक्त कार्यालय मार्फत कर व व्याजमाफी	१.३७	कर व त्यावारील व्याजमाफी
		एकूण	१.५४	
४	महसूल व वन विभाग (मुद्रांक शुल्क व नोंदणी)	कृषी पत धोरण	०.०६	मुद्रांक शुल्क माफी
		सहकार क्षेत्र	४.८९	मुद्रांक शुल्क माफी
		संरक्षण क्षेत्र	५६.११	मुद्रांक शुल्क माफी
		शैक्षणिक धोरण	५.१८	मुद्रांक शुल्क माफी
		शासकीय कर्मचारी धोरण	२.२३	मुद्रांक शुल्क माफी
		गृह निर्माण धोरण	५९.५७	मुद्रांक शुल्क माफी
		उद्योग धोरण	१४९.२३	मुद्रांक शुल्क माफी
		माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्र	१७.७०	मुद्रांक शुल्क माफी
		कामगार कल्याण धोरण	०.०२	मुद्रांक शुल्क माफी
		स्थानिक संस्था	३२.१८	मुद्रांक शुल्क माफी
		म.रा.वि.म.	०.४७	मुद्रांक शुल्क माफी
		झोपडपट्टी विकास	११.७२	मुद्रांक शुल्क माफी
		समाज कल्याण धोरण	११६.०७	मुद्रांक शुल्क माफी
		विशेष नगर वसाहत धोरण	१४६.७८	मुद्रांक शुल्क माफी
		पर्यटन धोरण	०.०३	मुद्रांक शुल्क माफी
		महिला कल्याण	१३२.९६	मुद्रांक शुल्क माफी
		दिनदयाल उपाध्याय	०.००	मुद्रांक शुल्क माफी
		सामुहिक प्रोत्साहन योजना	६.७४	मुद्रांक शुल्क माफी
		सलोखा योजना	३.१४	मुद्रांक शुल्क माफी
		सौष्ठ	६.५५	मुद्रांक शुल्क माफी
		नॅशनल लॅंड मोनेटायझेशन कॉर्पोरेशन लिमिटेड (केंद्र सरकार प्रकल्प)	०.३८	मुद्रांक शुल्क माफी
		एकूण	७५२.०१	
५	राज्य वस्तु व सेवा कर	अभय योजना, २०२३	३५९०.६०	१. अभय योजना २०२३, ज्या प्रकरणांमध्ये एकूण प्रलंबित वसुली रु. २,००,००० पेक्षा कमी होती. त्यांच्यासाठी निर्लेखित प्रकरणांची संख्या ९८,२३३ होती आणि माफ केलेली रक्कम रु. ५७३.७५ कोटी आहे. २. अभय योजनेनुसार आलेल्या अर्जांच्या अनुषंगाने माफ केलेली रक्कम रु.३०१६.८५ कोटी आहे.
		एकूण	३५९०.६०	
		एकूण (१+२+३+४+५)	५८०७.३५	

CONTENTS

Sr. No.	Details	Page no.
1	Statement of Compliance	37
2	Form A-1 - Medium-Term Fiscal Policy Statement	39
3	Form A-2 - Fiscal Policy Strategy Statement	51
4	Disclosure	56

STATEMENT OF COMPLIANCE

The Section 3 of the Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Act, 2005 (Maharashtra Act No.XVI of 2005), requires the State Government to place before both the House of the State Legislature, in each financial year, the following statements of fiscal policy, namely :

- The Medium-Term Fiscal Policy Statement.
- The Fiscal Policy Strategy Statement.

The above statements are being laid before the Legislature in compliance with the aforesaid requirement.

The disclosure Statements which ensure greater transparency in the State Governments fiscal operations in public interest are being placed on the table of the House.

Ajit Pawar

Deputy Chief Minister (Finance)

Date: 10.03.2025

Forma A-1
(See Rule 6)
Medium-Term Fiscal Policy Statement

A. Fiscal Indicators - Rolling Targets as per the percentage of GSDP -

As per the Rule 6 of the Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Rules, 2006 (as amended in the year 2008), the State Government is required to lay before the State Legislature, in every financial year, three years' rolling target for fiscal management. The need for counter cyclic fiscal measures has been kept in mind while fixing the targets.

The statement showing the important fiscal indicators for the previous three years and budgetary figures for the 2025-26 as well as the rolling targets for the next two years are placed below :-

Table 1: Fiscal Indicators

Item	Previous year Actuals		Budget Estimate (BE)	Revised Estimate (RE)	Budget Estimate (BE)	Targets for Next two years	
	2022-23	2023-24	2024-25	2024-25	2025-26	2026-27	2027-28
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1. Revenue surplus(+)/ Deficit(-) as percentage of GSDP	-0.05%	-0.34%	-0.47%	-0.59%	-0.93%	-0.83%	-0.72%
2. Fiscal Deficit as percentage of GSDP (-)	1.86%	2.23%	2.59%	2.93%	2.76%	2.30	1.67%
3. Tax Revenue as percentage of GSDP	11.14%	10.62%	11.70%	11.84%	11.36%	11.46%	11.56%
4. Total Debt Stock as percentage of GSDP	17.28%	17.72%	18.35%	18.52%	18.41%	19.03%	18.97%
5. Total Contingent Liabilities as percentage of GSDP	1.83%	2.01%	2.11%	2.42%	2.56%	2.68%	2.80%

Item	Previous year Actuals		Budget Estimate (BE)	Revised Estimate (RE)	Budget Estimate (BE)	Targets for Next two years	
	2022-23	2023-24	2024-25	2024-25	2025-26	2026- 27	2027-28
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
6. Total Con- tingent Liabili- ties as per- centage of Revenue Re- ceipts	16.45%	18.93%	18.05%	20.42%	22.51%	23.42%	24.20%
7. Interest payment as percentage of Revenue Re- ceipts	10.28%	10.60%	11.36%	10.19%	11.53%	11.42%	11.32%

Note:-

- i) *GSDP is Gross Domestic Product at current market prices as per new series from the year 2011-12*
- ii) *Total outstanding liabilities include external aided project debt at constant exchange rate; for projections constant exchange rates have been assumed.*

B: Assumptions underlying Fiscal Indicators -

(1) GSDP Growth: The revised estimate for GSDP the year 2024-25 is Rs.45,31,518 crore and as the economy is growing, the Annual GSDP at current values in the year 2025-26 is expected to be Rs.49,39,355 crore. This is an increase of 9% as compared to the revised estimate for the year 2024-25.

(2) Revenue Receipts : The Revised Estimate of revenue receipts for the year 2024-25 is Rs.5,36,463.25 crore and it is to grow by 4.56% & is estimated to 560,963.82 for the year 2025-26. The Budget Estimates for the year 2025-26 are fixed at Rs.5,60,963.82 crore.

a) Tax Revenue: Tax revenue includes the state's own tax as well as the state's share in the central net tax from the central government. The Revised Estimates of tax revenue for the year 2024-25 is Rs.4,48,630.57 crore, which is 6.82% higher than the original Budget Estimates. The tax revenue in the year 2025-26 is expected to increase

by 6.41% as compared to the Revised Estimates for the year 2024-25 and the Budget Estimates for the year 2025-26 is expected to Rs.477400.02 crore.

b) Share of the own tax revenue in total revenue: State own tax revenue consists State Goods and Services Tax (including Integrated Goods and Services Tax), State Value Added Tax, stamp and registration duty, state excise duty, tax on electricity, tax on vehicles, land revenue, profession tax, tax on goods and passengers, other taxes and duties. The Revised Estimate of own tax revenue for the year 2024-25 is Rs. 3,67,467.23 crore. For the year 2025-26, the Budget Estimate of own tax revenue has been fixed at Rs. 3,87,673.72 crore, which is expected to increase by 5.50% over the Revised Estimate of the year 2024-25.

c) Non-tax revenue: Non-tax revenue includes revenue received through interest, receipt, fines, fees, service charges, dividends, profits, Royalties, deposits, etc. The Revised Estimate of non-tax revenue for the year 2024-25 is Rs. 30,140.33 crore, which is expected to grow to Rs. 33,052.44 crore for the year 2025-26.

d) Devolution from Central Government : As per the recommendations of the interim report of the 15th Finance Commission, a share of 41% of the central net tax was fixed for the year 2020-21 and out of which 6.13 percent was decided to be given to the state of Maharashtra. As per the recommendations of the final report, it has been decided to give 41% of the central net tax to the states from the period 2021-22 to 2025-26 and out of which 6.31 percent has been decided to be given to the state of Maharashtra. In the above circumstances, according to the figures for central net tax fixed for the state of Maharashtra, the budget estimate for the year 2024-25 is Rs.76,931.96 crore. The revised estimate for the year 2024-25 is Rs.81163.34 crore. According to the budget estimate for the year 2025-26, the state is expected to receive an amount of Rs.89726.30 crore.

e) Grants in Aid : This includes Central Sector Schemes, Centrally Sponsored Schemes, State Schemes, Grants as per the recommendations of the Central Finance Commission, GST compensation on other grants to State Goods and Services Tax etc. Including this amount, the Revised Estimate of Grants in Aid for the year 2024-25 is Rs.57692.35 crore. Whereas, the Budget Estimate for the year 2025-26 is Rs.50511.36 crore.

(3) Capital Receipts- The capital receipts in the year 2024-25 is increased by 21.20% as compared to the Budget Estimate of Rs.1,58,728.72 crore and the Revised Estimate is Rs.1,92,137.28 crore. The Budget Estimate for the Capital Receipts for the year 2025-26 is Rs.1,96,160.86 crore.

(4) Revenue Expenditure - The Revised Estimates of revenue expenditure for the year 2024-25 is Rs. 5,62,999 crore. The Budget Estimate of revenue expenditure for the year 2025-26 has been estimated at Rs. 6,06,855 crore, out of which the details of committed revenue expenditure are as follows-

Table 3: Committed Revenue Expenditure (Rupees in crore)

Year	Salary	Pension	Interest Payment
2024-25 (R.E.)	1,46,037	60,038	54,687
2025-26 (B.E.)	1,72,760	75,137	64,659

(5) Capital Expenditure - The Revised Estimates of capital expenditure for the year 2024-25 is Rs. 109031.48 crore. Budget Estimates for the year 2025-26 is estimated to Rs. 93165.52 crore.

(6) Fiscal Deficit - In the year 2023-24, the fiscal deficit was 2.24% of the GSDP. In the year 2024-25, the Budget Estimate of the fiscal deficit as a percentage of the gross state income was 2.59%, while the revised estimate is 2.93%. Considering the growth in the economy, the fiscal deficit for the year 2025-26 has been estimated to 2.76%.

(7) Revenue Deficit- In the year 2023-24, the revenue deficit was 0.42% of the GSDP. In the year 2024-25, the budget estimate of the revenue deficit as a percentage of the GSDP was 0.47%, while the revised estimate is 0.59%. The objective is to reduce the revenue deficit by increasing revenue receipts in the financial year 2025-26.

(8) Interest Payments - In the year 2023-24, interest payment as a percentage of revenue receipts was 10.60%. As per the budget estimates for the year 2024-25, interest payment was 11.36% while as per the revised estimates, it is expected to remain at 10.19% of revenue receipts.

C: Assessment of financial sustainability–

1. Balance between revenue receipts and expenditure in general and between revenue receipts and revenue expenditure in particular:

1.1. The total revenue receipts in the year 2025-26 is expected to be Rs. 5,60,963.82 crore, out of which the State's own tax revenue is Rs. 3,87,673.72 crore which is 7.85% of the GSDP (2025-26) and the State's share in the Central Taxes is Rs. 89726.30 crore which is 1.82% of the GSDP.

1.2. Non-tax revenue is expected to grow by Rs. 33,052.44 crore in the year 2025-26, i.e. 23.44% as compared to the Budget Estimates of the year 2024-25. As per the Budget Estimates of the year 2025-26, the ratio of non-tax revenue to the State's own tax revenue is approximately 0.67% of the GSDP.

1.3. The ratio of revenue receipts to revenue expenditure in the year 2024-25 has marginally decreased from 98.09% in the Budget Estimate to 92.44% in the Revised Estimate.

1.4. In the Revised Estimate for year 2025-26, stamp and registration duty collection is expected to grow at 5.83% to Rs. 63,500.00 crore as compared to the Budget Estimate of the year 2024-25.

1.5. The collection of Goods and Services Tax in the State is growing in the financial year 2024-25.

1.6. The renewal fee of excise licenses in the State for the year 2025-26 has been increasing by 15 percent as compared to the previous year. Accordingly, a notification has been issued by the Commissioner, State Excise on 29.01.2025.

As per the Home Department Government Resolution dated 09.01.2025, a Study Group/Committee has been constituted under the chairmanship of Additional Chief Secretary, Housing Department to make recommendations regarding the increase in revenue through State Excise Duty.

1.7. The revised estimate of revenue expenditure for the year 2024-25 has increased by 7.79% as compared to the Budget Estimates for the year 2024-25.

2. Utilization of borrowed funds and capital deposits from the market to create productive capacity.

Capital investment in the state is being increased to a large extent for a trillion dollar economy. Infrastructure projects will be completed in a time-bound manner through various public undertakings, special purpose companies and municipal corporations in the state.

Substantial capital investment has been made through various road development projects through the Public Works Department and Maharashtra Road Development Corporation for infrastructure. All the infrastructure projects approved earlier are on track and the details are as follows.

2.1 Construction of a new lane (Missing Link) on the Mumbai Pune Expressway from Khopoli to Khandala Ghat:-

As per the government decision dated 03.10.2018, a revised cost of Rs. 7,155.00 crore has been approved for the capacity expansion project (Missing Link) from Khopoli to Khandala Ghat. The project covers 10.76 km. The missing link, with 2 tunnels and a 13.34 km viaduct, has been constructed in 8 lanes. The new Khopoli to Khandala stretch on the Mumbai Pune Expressway (Missing link) will reduce traffic congestion in Lonavala city and the Ghat section of the Mumbai Pune Expressway, which will reduce pollution and speed up traffic. The work of the project is scheduled to be completed by the end of June 2025.

2.2 Thane Creek Project-III :-

As per the Public Works Department, Government decision dated 24.11.2017, a revised cost of Rs.775.58 crore has been approved for the construction of the third bridge over Thane Creek on the Sion-Panvel highway. The physical progress of the project is 99.50% and the financial progress is 98.67%. Till date, Rs.747.84 crore has been spent on the project. CIDCO has been disbursed a grant of Rs. 130.00 crore against the grant of Rs. 200.00 crore approved for the said project. The work of the North Side (Mankhurd to Vashi) Creek Bridge has been completed and the Creek Bridge has been opened for traffic from 15.10.2024. The work of the South Side (Vashi to Mankhurd) Creek Bridge is scheduled to be completed by March 2025.

2.3 Swatantryaveer Savarkar Sea Bridge (Versova Bandra Sea Bridge) Project:-

The sea bridge connecting Versova and Bandra is 13.85 km long. The revised cost of Rs. 18,120.96 crore has been approved for the said project as per the Public

Works Department, Government decision dated 25.07.2024. 22% of the work of the said project has been completed. An amount of Rs. 3,695.41 crore has been spent for it till date. The project is scheduled to be completed by the end of May 2028.

2.4 Pune Ring Road Project:-

The length of the Pune Ring Road is about 173.72 km. The project (East) (Urse to Sortapwadi) has been approved under the Government Decision dated 14.10.2024 with a revised cost of Rs. 19,741.20 crores, while the proposed Ring Road (West) (Urse to Varve) has been approved under the Government Decision dated 02.12.2022 with a revised cost of Rs. 22,536.50 crores. The estimated cost of land acquisition for the Pune Outer Ring Road project has been approved at a cost of Rs. 10,520 crores. The land acquisition work of the said project is in progress and till date an amount of Rs.6565.95 crore has been disbursed to the Sub-Divisional Officers.

2.5 Virar to Alibaug Multipurpose Transport Corridor Project from Navghar to Balavali (km. 0/00 to km. 97/900) Part-1:-

The estimated cost of the said project is Rs.66,253.25 crore. It is proposed to get administrative approval for the said project cost and approval for the concession agreement. However, as per the government decision dated 02.12.2022, an estimated fund of Rs.22,223 crore has been approved for the land acquisition of the Virar to Alibaug Multipurpose Transport Corridor project and the said process is in progress. Till date, a fund of Rs.3,407.70 crore has been disbursed for the same. The project is scheduled to be completed by December 2027.

2.6 Construction of Jalna to Nanded Expressway connecting Hindu Hridaysamrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg: -

The construction of flyover and bridge over Godavari river along with improvement of Hingoli Gate Bafna Chowk - Deglur Naka to Chhatrapati Chowk (Dhanegaon Junction) road in Nanded city will be done under the Jalna to Nanded Expressway Project. The concession agreement has been approved with the administrative cost of the project amounting to Rs. 24,702.92 crores vide Government Decision dated 14.10.2024. The estimated fund required for land acquisition of the Jalna-Nanded Expressway project has been approved vide Government Decision dated 02.12.2022. Out of this, an amount of Rs. 2140 crore is being made available in the form of loan through HUDCO, a financial institution. The work is planned to be completed by July 2027.

2.7 Green Field Konkan Expressway connecting Raigad, Ratnagiri and Sindhudurg districts from Mumbai to Sindhudurg:-

The Konkan Expressway has been declared as State Highway (Special) No. 6 vide Government Decision dated 6th July 2023. Also, a notification under Section 3 for land acquisition has been issued. The process of submitting a preliminary proposal to the Japan International Cooperation Agency (JICA), an international financial institution, is in progress in order to secure funds for the project.

2.8 Construction of Nagpur-Gondiya Access Controlled Expressway:-

The final design of Nagpur-Gondiya Access Controlled Expressway has been approved vide Government Decision dated 27.12.2023 for further development of Hindu Hruday Samrat Balasaheb Thackeray Samruddhi Mahamarg in Nagpur up to Gondia. The expected cost of this project is Rs. 21,670.03 crore and it is proposed to get administrative approval for the project cost and get approval for the concession agreement.

2.9 Construction of Bhandara-Gadchiroli Access Controlled Expressway:-

The final design of Bhandara-Gadchiroli Access Controlled Expressway has been approved vide Government Decision dated 27.12.2023 for development of Hindu Hriday Samrat Balasaheb Thackeray Samruddhi Mahamarg in Nagpur upto Gondia and onwards to Gadchiroli. As per the provisions of Section 3 and Section 15 (2) of the Maharashtra Highways Act, 1955, the notification has been published in the Maharashtra Government Gazette. The expected cost of the said project is Rs. 12,586.62 crore. The matters of getting administrative approval for the said project cost and getting approval for the concession agreement are currently proposed.

2.10 Construction of Nagpur - Chandrapur Access Controlled Expressway:-

The final design of Nagpur - Chandrapur Access Controlled Expressway has been approved vide Government Decision dated 27.12.2023 to develop Hindu Hruday Samrat Balasaheb Thackeray Samruddhi Highway at Nagpur and further up to Chandrapur via Gondia and further process is in progress. As per the provisions of Maharashtra Highways Act 1955, notification under Section 3 and Section 15 (2) has been published in the Government Gazette. The expected cost of the said project is Rs. 21,702.33 crore. Administrative approval of the said project cost and approval of the concession agreement are proposed.

2.11 Rewas in Raigad district and Reddy in Sindhudurg district coastal Highway:

The expected cost of the said project is Rs. 27,290 crores, and this project has been approved to be undertaken by the Corporation on "Contribution Deposit" basis. The process of finalizing the Detailed Project Report and Financial Plan of the said project is in progress.

2.12 Regarding Preservation and Conservation of Ancient Temples in Maharashtra:-

A decision has been taken to carry out preservation, conservation, rehabilitation and area development works of ancient temples in Maharashtra and accordingly the preservation, conservation and area development program of the temples of Kopeshwar - Dist. Kolhapur, Ekvira - Dist. Pune, Gondeshwar - Dist. Nashik, Khandoba - Dist. Aurangabad, Bhagwan Purushottam - Dist. Beed, Anandeshwar - Dist. Amravati, Dhutpapeshwar - Dist. Ratnagiri, Utteshwar - Dist. Satara has been undertaken by the Maharashtra State Road Development Corporation. Administrative approval has been given for the said project at a cost of Rs. 340.35 crore and an amount of Rs. 34.53 crore has been spent till date.

2.13 Intelligent Transportation System (ITS) will be installed for traffic and traffic control on Hindu Hriday Samrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg. The said ITS will include Toll Collection System (TCS) - a total of 24 toll plazas with 326 toll booths and 74 lanes. For this, an administrative approval has been given for a budget of Rs. 1721.71 crore vide Government Resolution dated 15.03.2024. Under this, Optical Fiber Cable (OFC) network will be laid on the highway. An amount of Rs. 384.74 crore has been spent till date for the said project. Integrated Traffic Management System on Hindu Hriday Samrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg will be completed in 21 months.

2.14 Construction of the proposed Pune - Nashik Industrial Expressway:-

The project is proposed in 3 major districts of Maharashtra namely Pune, Ahilyanagar and Nashik and is important for agriculture, heavy industry, small and medium industries, IT companies etc. The estimated length of the proposed highway is 134.368 km. The final design of the Pune Nashik Industrial Expressway has been approved by the government resolution dated 07.02.2024. The estimated cost of the project including land acquisition is Rs. 8981.75 crore and the project is planned to be completed in 3 years.

2.15 Construction of a new building (including training centre and auditorium) of Goods and Services Tax Bhavan, Wadala, Mumbai:-

As per the Government Resolution dated 07.11.2014, permission has been given to conduct pre-tender process of the said project and approval has been given to appoint a consultant for the same. The construction of the said project is based on contribution deposit and the construction cost is Rs. 1,810 crore and approximately 33 percent of the work is completed. The budget for the additional 2 floors of the said project as well as the revised administrative approval proposal have been submitted. The total expenditure on the said project till date is Rs.1006.06 crore

2.16 Green field road from Navegaon Mor to Surjagad mine in Gadchiroli district for mineral transportation:-

The final design of the 84.638 km long green field road from Navegaon Mor to Surjagad mine for mineral transportation in Gadchiroli district has been approved under the Government Resolution dated 07.02.2024 and the further process is in progress. The expected cost of the said project is Rs.2,492.07 crore.

2.17 Construction of Sindkhedraja to Shegaon Bhakti Marg on Hindu Hridayasamrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg:-

The final design of the Sindkhedraja to Shegaon Bhakti Marg on Hindu Hridayasamrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg, measuring 109.527 km, has been approved under the Government Resolution dated 07.02.2024 and the further process is in progress.

2.18 Approval of the final design of the Maharashtra-Goa Border Prompt Communication Expressway (Maharashtra Shakti Peeth Mahamarg) from Pawanar District, Wardha to Patradevi District, Sindhudurg:-

The final design measuring 802.592 K.M. of the Maharashtra-Goa Border prompt communication Expressway (Maharashtra Shakti Peeth Mahamarg) from Pawanar, District- Wardha to Patradevi District- Sindhudurg has been approved. vide Government Resolution dated 07.02.2024 and the further process is in progress. For land acquisition of the said project Rs. 10.45 crore has been spent Till date.

2.19 The current status of Mumbai Metro projects in Mumbai Metropolitan Region is as follows:-

2.19.1 Mumbai Metro-2A has been opened for public transport from 19th January, 2023.

2.19.2 82% of the construction work of Mumbai Metro-2B project has been completed and Phase-1 of the project (Mandale to Chembur, 5 stations) is scheduled to be commissioned in December, 2025 and Phase-2 (Chembur to D.N. Nagar, 14 stations) in October, 2026.

2.19.3 95% of the work of Mumbai Metro-3 project has been completed and Phase-1 of the project (ARE JVLR to BKC) has been commissioned from 05.10.2024. The remaining Phase-2 (BKC to Cuffe Parade) is scheduled to be commissioned from June, 2025.

2.19.4 79% of the work of Mumbai Metro-4 Wadala-Thane-Kasarvadavali project has been completed. Phase-1 of the project (Kasarvadavali to Cadbury Junction, 8 stations) is scheduled to be commissioned in December, 2025; Phase-2 (Cadbury Junction to Gandhinagar, 11 stations) is scheduled to be commissioned in December, 2026 and Phase-3 (Gandhinagar to Bhakti Park, 11 stations) is scheduled to be commissioned in November, 2027.

2.19.5 88% of the work of Mumbai Metro-4A Kasarvadavali Gaimukh project has been completed. The project is scheduled to be commissioned in December, 2025.

2.19.6 Mumbai Metro-5 Thane-Bhiwandi-Kalyan Phase-1 of the project has been completed by 95%. Phase-1 of the project (Thane to Bhiwandi, 6 stations) is scheduled to be commissioned in December, 2026 and Phase-2 (Bhiwandi to Kalyan, 6 stations) is scheduled to be commissioned in June, 2029.

2.19.7 Mumbai Metro-6 Swami Samarth Nagar-Vikhroli-Kanjur Marg is completed by 78%. The project is scheduled to be commissioned in December, 2026.

2.19.8 Mumbai Metro-7 Metro route (Dahisar East to Andheri East) has been opened for public transport from 19th January, 2023.

2.19.9 Mumbai Metro-9 to 7A – 95% of the work of Metro route line-9 (Dahisar to Mira Bhayandar) and 55% work of Metro line-7A (Andheri to Mumbai Airport) has been complete respectively. Phase 1 (Dahisar to Kashigaon) of Metro-9 is scheduled to be commissioned in December, 2025 and Phase 2 (Kashigaon to Netaji Subhash Chandra Bose Stadium) is scheduled to be commissioned in December, 2026.

2.20 The State Government has approved a loan of Rs. 2100.00 crore for the financial year 2024-25 for the development of infrastructure in rural areas through the Rural Infrastructure Fund (RIDF). The loan proposals of Rs. 1000.00 crore of the Rural Development Department and Rs. 200.00 crore of the Soil and Water Conservation Department have been approved by NABARD.

Form A-2
Fiscal Policy Strategy Statement
(See Rule 7)

A. Prospects overview of the State's Economic and Fiscal Policy Overview:

1) As per the forecast for the year 2024-25, the state economy is expected to grow by 7.3% while the national economy is expected to grow by 6.5%. However, it is expected that the fiscal policy direction will be maintained so that the growth rate of the state economy remains permanently higher than that of the national economy. For this, the following points are being focused on.

1.1 Employment generation through state infrastructure and communication projects - The state is focusing on infrastructure and communication projects, which have long-term economic growth and employment generation implications.

1.2 Increasing foreign investment within the country - A total of 63 MoUs were signed at the World Economic Forum held in Davos, Switzerland in January 2025, which will result in an investment of more than Rs 15,72,654 lakh crore and the creation of about fifteen lakh ninety-five thousand jobs.

1.3 Keeping the revenue deficit limited: Since the growth rate of the state depends on the increase in government revenue, continuous efforts are being made to meet the revenue target of the state, and 95.20% of the budget provision has been collected in the financial year 2024-25, which has helped in keeping the revenue deficit limited in the financial year 2024-25.

1.4 Containment the fiscal deficit - There is a significant increase in the liability of the state government for investment in state infrastructure and communication projects. The fiscal deficit target set by the State Government as a percentage of Gross State Income for the financial year 2024-25 has been achieved. The State Government can raise annual debt within the limit of 3% of the State Gross Income.

2) The ratio of the total debt of the State Government to the Gross State Income must be kept within 25%. As per the year 2023-24 (Actuals), the ratio of Contingent

liabilities on the State to the State Gross Income is 17.84%. In the year 2025-26, the debt is expected to be approximately 18.87%. (Within the limit of 25% debt)

3) As per the year 2023-24 (Actuals), the ratio of interest on debt to revenue is 10.60%. As per the budget estimates for the year 2025-26, this ratio is approximately expected to be 11.53% (less/more).

B. Fiscal Policy and Strategic Priorities for the ensuring financial year -

The State's policy is to achieve sustainable, environmentally friendly and inclusive development. As there are signs of inflation coming under control, it is necessary to implement the policy effectively to provide energy to the State's economy.

(1) Tax Policy - Tax policy is an important part of achieving the goals of fiscal policy. According to the budget estimates for the year 2025-26, the share of State Goods and Services Tax in the State's own tax revenue is approximately 45%. The Goods and Services Tax Council, has the power to increase taxes after implementation of Goods and Services Tax. Therefore, in the coming year, emphasis will be placed on increasing various tax and non tax revenue under State Excise, Motor Vehicle Department, Registration and Stamp Duty. Efforts will be made to prevent leakage of revenue and recovery of tax arrears. Strict actions will be taken in cases of tax evasion.

The compensation for any revenue loss arising out of the implementation of the Goods and Services Tax Act has been given to the states for a period of five years i.e. till June 2022. Accordingly, the state of Maharashtra had demanded an amount of Rs. 1,20,587.60 crore from the central government for the period of five years from 1 July 2017 to 30 June 2022 for the compensation of the revenue of the states due to its implementation. Accordingly, the Comptroller and Accountant General of India has completed the audit for the entire period from 1 July 2017 to 30 June 2022 and the entire amount of compensation has been received by the state of Maharashtra. However, now there is no amount left for compensation for the loss of goods and services tax.

(2) Expenditure Policy

2.1 Committed Expenditure – 55.72% of the total revenue expenditure as per the Budget Estimates for the year 2025-26, total revenue expenditure includes committed expenditure on salaries, pensions and interest. The state is continuously trying to implement many measures like efficient management of public debt, prioritization of

expenditure, effective management of limited resources to keep revenue expenditure under control.

2.2 Capital Expenditure - Capital investment in the state is being increased on a large scale for a one trillion dollar economy. There is a plan to complete infrastructure projects in a time-bound manner through various public undertakings, special purpose companies and municipal corporations in the state. For this, funds are being provided in the form of grants, equity or loans to the relevant public undertakings, special purpose companies and municipal corporations in the state, and a large increase in the state's revenue and capital expenditure is expected. On the other hand, it is necessary to increase expenditure in priority sectors like human resource development, education, health and water supply in the coming years.

2.3 In order to provide assistance to the states for capital expenditure in order to accelerate the economy, the central government has started "Scheme of Special Assistance to States for Capital Expenditure" from 2020-2021. Under this, State are given interest-free loans to be repaid in 50 years. Under this scheme, the state of Maharashtra has received funds of Rs 6726.637 crore in the year 2024-25. The central government has continued this scheme in the year 2025-26 as well.

(3) Medium-term debt management policy (Government Borrowings) - The state needs to raise debt for development work. A further increase in government borrowings is now likely in the financial year 2024-25 for infrastructure Modernization Various measures are being taken to reduce the amount of interest through efficient debt management. These include measures such as raising and reissuing short-term debt securities along with long-term debt securities. The Reserve Bank of India has formulated a Medium-Term Debt Management Strategy (MTDS) for the state of Maharashtra to easy management of debt portfolio risk, reduction of long-term financial risks, strengthening of fiscal policy and proper functioning of government bond market. The State Government has agreed to accept the said policy.

It is proposed to raise a total of Rs. 1,55,403 crore in the financial year 2025-26. Out of this, 80.44% of the loans will be raised from the open market at cheap rates. The net borrowing raised from the open market of Rs. 92,500 crore is 67.90% of the fiscal deficit.

(4) Contingent and other liabilities - Various government undertakings, corporations, special purpose aid companies and cooperative societies have to raise loans to build infrastructure, for which the government provides guarantees to these institutions. The total outstanding guarantee given in the year 2024-25 is Rs. 1,09,560 crore (R.E.). In case of invoked of the guarantee, the entire responsibility of the State Government lies with it.

(5) Unspent Funds: All the departments have been instructed to spend the funds remaining in the accounts of the Drawing and Disbursing Officers distributed to them by the Local Self Government Bodies, Authorities and Government Departments and not spent within the prescribed period, as per the Government Resolution Finance Department dated 6.02.2025. The implementation of depositing the unspent funds in the Government accounts after 30th June 2025 will be effectively implemented through the Treasury.

D. Rationale for Policy Changes - The economic policy of the state is an attempt to keep it in line with the changing global situation. The rationale for the partial shift away from fiscal management principles, is as follows –

1. Natural Disasters - The state government has provided assistance to the affected citizens in various natural disasters.

1.1 The government has approved an assistance of Rs. 2924.39 crore to the affected farmer families within a limit of 3 hectares at a rate higher than the State Disaster Response Fund for the loss of agricultural crops due to unseasonal rains during the period from November, 2023 to May, 2024.

1.2 The Government has approved an assistance of Rs. 5050.40 crore to the affected farmer families within a limit of 3 hectares for the loss of agricultural crops / agricultural land due to heavy rains and floods during the period from June, 2024 to October, 2024 at an increased rate than the State Disaster Response Fund.

2. Expansion of Urbanization- ‘Maharashtra being one of the most developed and densely populated states, the pace of urbanization is high. Due to increasing urbanization, the financial system of the State is strained due to increasing demand for electricity, water supply, housing demand, transportation system and other infrastructure facilities puts pressure on the financial system of the state. For this, the State Government has approved a loan of Rs. 2074.96 crore for Series-1 and Series-2

in the financial years 2023-24 and 2024-25 for the development of infrastructure in urban areas of the state under the Urban Infrastructure Development Fund (UIDF) and its implementation is underway.

e. Policy Evaluation-

The State has been successful in keeping the state' debt within the prescribed fiscal indicators by achieving a balance between deposits and expenditure. Keeping the financial health of the State sound will be the direction of the State policy of the state government. The state's fiscal policy will help take the state's economy to \$ 1 trillion by 2028 and \$ 3.5 trillion by the nation's centennial year.

Disclosure

See Rule 8 (1) (c)

There are no significant changes in Accounting standards polices and practices in the years 2024-25.

Form B-1

(See Rule 8 (1) (b))

TAX REVENUES RAISED BUT NOT REALISED (PRINCIPAL TAXES) (2023-24)

Major Head	Description	Amount under dispute					Amount not under dispute					GRAND TOTAL (7+12)
		Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years	5 years and above but less than 10 years	10 years and above	TOTAL (3 to 6)	Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years	5 years and above but less than 10 years	10 years and above	TOTAL (8 to 11)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
0028	Taxes on Professions, Trades and Employment	19.79	23.49	8.46	2.31	54.05	13.92	3.82	3.69	3.67	25.10	79.15
0040	Sales Tax/VAT including taxes on Motor Spirits and Lubricants	1458.96	24733.13	31728.36	8490.99	66411.44	388.94	10552.48	13214.94	6802.99	30959.35	97370.79
0040	Central Sales Tax	376.77	8668.28	10164.01	2309.60	21518.66	156.02	2615.91	2754.27	1373.97	6900.17	28418.83
0045	Luxury Tax	2.99	9.68	20.17	6.72	39.56	0.54	3.28	8.34	1.76	13.92	53.48
0042	Entry Tax	0.29	10.76	36.33	21.63	69.01	0.00	0.42	1.30	3.53	5.25	74.26
0029	Land Revenue	42.76	267.02	214.13	156.73	680.64	61.47	40.99	48.19	149.59	300.24	980.88
0030	Stamps and Registration Fees	85.00	269.08	343.21	592.82	1290.11	141.35	315.07	515.41	646.60	1618.43	2908.54
0045	Entertainment Tax	16.89	33.65	13.49	17.08	81.11	1.57	20.55	56.51	118.28	196.91	278.02
0853	Minor Minerals, etc.	107.31	404.91	161.23	122.60	796.05	326.16	942.94	182.27	14.02	1465.39	2261.44
0853	Major Minerals	0.00	19.92	0.00	0.00	19.92	0.00	0.00	0.00	1.21	1.21	21.13
0039	State Excise	5.88	168.74	670.17	2.51	847.30	0.24	0.72	49.37	0.45	50.78	898.08
0041	Taxes on Vehicles	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	171.57	398.98	500.35	31.19	1102.09	1102.09
0042	Taxes on Goods and Passengers	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	9.19	1251.66	1260.85	1260.85
0043	Electricity Duties	0.00	0.00	0.00	1849.08	1849.08	21.02	2919.54	0.00	0.00	2940.56	4789.64
0006	State goods and services tax	484.32	369.02	16.60	0.00	869.94	1380.93	250.47	62.38	0.00	1693.78	2563.72
	Total	2600.96	34977.68	43376.16	13572.07	94526.87	2663.73	18065.17	17406.21	10398.92	48534.03	143060.90

Note :- The outstanding amount pertains to the end of March figures for the year 2023-24.

FORM B-2

[See Rule 8 (1)(b)]

ARREARS OF NON-TAX REVENUE (2023-24)

Major Head	Description	Department	Less than one year	One year and above but less than two years	Two years and above but less than five years	five years and above	Total (4 to 7)
(Rs. Crore)							
1	2	3	4	5	6	7	8
	(A) Interest Receipts, Dividends and Profits		54.70	116.97	313.27	1674.92	2159.86
0049	(i) Interest Receipts		54.70	116.97	312.40	1673.20	2157.27
	a) From Departmental Commercial Undertakings	Cooperation & Text.	54.70	116.97	312.14	1079.59	1563.40
	b) From Public Sector & Other Undertakings	Water Supply & Sanitation	0.00	0.00	0.26	175.44	175.70
		ADF(Fisheries)	0.00	0.00	0.00	418.17	418.17
0050	(ii) Dividends and Profit		0.00	0.00	0.87	1.72	2.59
		Cooperation	0.00	0.00	0.00	1.72	1.72
		M. Edu.& Drugs	0.00	0.00	0.87	0.00	0.87
	(B) General Services		262.21	256.74	349.59	534.99	1403.53
0055	Police Receipts	Home	235.53	214.75	248.60	407.89	1106.77
0056	Jails	Home	0.70	1.97	4.54	10.28	17.49
0058	Stationary and Printing	Industry	25.86	39.87	96.39	116.16	278.28
0059	Public Works	PWD	0.12	0.15	0.06	0.66	0.99
	(C) Economic Services		2675.19	2023.75	4269.99	10214.58	19183.51
0406	Forestry and Wildlife	Forest	0.24	0.23	0.47	1.44	2.38
0425	cooperation & Text.	Cooperation & Text.	367.56	220.60	679.40	5824.84	7092.40
0700, 0701 & 0702	Major, Medium and Minor Irrigation	Water Resources	1576.81	972.63	678.86	2445.70	5674.00
0853	Non-Ferrous Mining & Metallu.	Industry	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0853	Ind. (Royalty Receipts)	Revenue	0.81	73.56	878.97	27.54	980.88
0801	Power (Other Receipts)	Water Resources	729.77	756.73	2032.29	1915.06	5433.85
	(D) Other Receipts (Social Services)		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0230	Labour and Employment	Labour	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	Grand Total (A+B+C+D)		2992.10	2397.46	4932.85	12424.49	22746.90

FORM B-3

{See Rule 8(1) (c)}

Sr. No.	Name of the Department	Outstanding at the beginning of the previous year 2023-24	Guarantees given by the Government								(Rs. In crores)		
			Additions during the year 2023-24		Deletions (other than invoked) in the year 2023-24	Invoked during the year 2023-24		Outstanding at the end of the year 2023-24	Total guarantee entries at the end of 2023-24	Guarantee commission or Fees			
			4 a	4 b		Discharged	Not Discharged			2023-24 Receivable	2023-24 Received		
1	2	3			5	6	7	8	9	10	11		
1	Urban Development Department	27100.00	2000.00	0.00	0.00	0.00	0.00	29100.00	0	0.00	0.00		
2	Public works Department	18640.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	18640.00	0	1840.02	0.00		
3	Co-operation, Marketing and Textile Department	2380.51	931.60	369.66	138.65	0.00	0.00	3543.12	267	2029.08	1.53		
4	Industries, Energy and Labour Department (Energy)	18078.69	19684.12	0.00	8850.41	0.00	0.00	28912.40	0	0.00	0.00		
5	Water supply and Sanitation Department	25.09	0.00	0.00	5.06	0.00	0.00	20.03	0	0.00	0.00		
6	Social Justice and Spacial Assistance Department	338.14	0.00	70.00	153.14	0.00	0.00	255.00	0	9.84	2.46		
7	Persons with Disabilities Welfare Department	0.00	0.00	103.91	34.41	0.00	0.00	69.50	0	18.41	0.00		
8	Minority Development Department	27.40	500.00	0.00	30.42	0.00	0.00	496.98	3	0.46	0.16		
9	Tribal Development Department	15.84	0.00	50.00	15.84	0.00	0.00	50.00	0	0.00	0.39		
10	Other Backward Bahujan Welfare Department	20.26	0.00	0.00	20.26	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00		
11	Home (Transport) Department	100.00	0.00	320.00	0.00	0.00	0.00	420.00	0	0.00	3.43		
	TOTAL	66725.93	23115.72	913.57	9248.19	0.00	0.00	81507.03	270	3897.81	7.97		

Note (1) :- The above information shown is based on figures received by concerned Administrative Departments.

Note (2) :- Concerned Administrative Departments have submitted revised figures as compare to last year, therefore an adjusted amount is shown in Column No 5.

Note (3) :- At present, 1) Maharashtra State Other Backward Classes Finance and Development Corporation and 2) Vasantrao Naik Deprived Castes and Nomadic Tribes Development Corporation are the two corporations under the Other Backward Classes and Bahujan Welfare Department. Department has stated in it's letter No. Information-2025/C.R. No. 12/Corporations, dated 5th February, 2025 that Corporations have paid entire their liabilities and therefore at present there is no pending liability on those Corporations. So, "Nil" amount is shown in column No. 9 i.e. at the year ended 2023-2024.

FORM B-4**[See Rule 8(1)(d)]****Statement on the Number of Employees and Salary Expenditure (2023-24)**

Category of Employees	Number of Employees	Salary Expenditure (Rs. in Crore)
1	2	3
A) Government	484996	45921.27
B) Government Aided Institutions	758747	76691.98
C) Public Sector Units	200508	19033.78
TOTAL (A+B+C)	1444251	141647.03

Note :- 1) The above information pertains to the end of March figures for the year 2023-24.

2) Figures are provisional.

FORM B-5

[See Rule 8(1)(e)]

Statement of Government Expenditure

(Rs.in crore)

Object Head	Object of Expenditure	Previous Year Actuals (2023-24)	Current Year RE (2024-2025)	Ensuing Year BE (2025-26)
1	2	3	4	5
1	Salaries	48780.91	56856.89	71007.00
2	Wages	3350.96	3935.75	3148.86
3	Overtime Allowance	32.16	61.24	50.54
4	Pensionary Charges.	56602.10	60038.29	75137.21
5	Rewards	76.22	79.47	98.03
6	Telephone, Elect.& Water Charges	625.79	662.99	682.16
10	Contractual Service	1731.50	2480.41	2206.55
11	Domestic Travel Expenses	276.49	321.26	469.07
12	Foreign Travel Expenses	0.27	4.23	6.68
13	Office Expenses.	2444.95	5598.75	3863.51
14	Rent/rates and taxes.	433.72	535.09	526.39
15	Royalty	0.00	0.00	0.00
16	Publications	16.65	26.06	38.35
17	Computer Expenses.	523.35	901.78	1147.58
18	Off-Day Compensation	45.78	53.25	51.68
19	Diet Charges	807.20	964.71	1010.56
20	Other Administrative Expenses.	314.12	962.29	1359.64
21	Supplies and Materials.	11003.79	15278.64	14842.45
22	Arms and Ammunition.	7.28	46.07	64.08
24	Petrol,Oil,Lubricants	265.59	303.14	418.99
25	Clothing and Tents.	99.93	140.41	224.76
26	Advertising and Publicity.	370.97	1049.97	1244.15
27	Minor Works	9606.89	10192.05	9286.18
28	Professional Services.	460.50	973.34	679.45
29	Purchase of milk etc.	0.26	20.51	0.01
30	Other contractual Service	0.02	70.01	50.02
31	Grants-in-aid(non -salary)	113306.47	178093.60	170545.50
32	Contributions (Non Salary)	5823.85	6314.11	6513.43
33	Subsidies(non-salary)	48053.50	60623.18	58527.99
34	Scholarships/Stipend.	7477.97	11663.37	8443.19
35	Capital Investment	2018.02	2862.61	6092.04
36	Grants-in-aid (salary)	82969.31	86160.30	97064.40
41	Secret Service Expenditure.	26.65	23.75	24.10
42	Lump-sum Provision.	0.00	0.00	3971.58
43	Suspense	0.00	0.00	0.00
45	Interest	46247.17	55322.75	65311.61
50	Other Charges.	14985.70	23247.90	19103.36
51	Motor Vehicles	303.84	429.04	481.81
52	Machinery and Equipment.	1800.74	3896.82	2863.48
53	Major Works.	40959.63	50902.11	49615.29
54	Investments	22086.10	25978.75	21458.24
55	Loans and Advances.	7974.16	16009.34	8708.16
56	Re-Payment of loans	40816.84	57245.53	57555.76
57	Livestock	4.31	5.97	4.79
60	Other Capital Expenditure	52.63	536.21	171.09
63	Inter-Account Transfer.	7339.90	9406.71	15127.45
64	Write-off Losses	0.00	0.00	0.00
72	Repairs & maintance	30.70	46.05	33.70
	Grand total	580154.89	750324.70	779230.87
70	Deduct Recoveries.	0.00	0.00	0.00
	Net Total	580154.89	750324.70	779230.87

FORM B-6

[See Rule 8 (1) (f)]

Components of Government Liabilities

No.	Category	Outstanding amount at beginning of the year		Raised during the Fiscal Year		Repayment/ Redemption during the Fiscal Year		Outstanding amount at the end of the Year	
		Previous Year Actuals (2023-24) (Y-2)	* Current Year RE (2024-25) (Y-1)	Previous Year Actuals (2023-24) (Y-2)	* Current Year RE (2024-25) (Y-1)	Previous Year Actuals (2023-24) (Y-2)	* Current Year RE (2024-25) (Y-1)	Previous Year Actuals (2023-24) (Y-2) (Sr.No.3+5-7)	Current Year RE (2024-25) (Y-1) (Sr.No.4+6-8)
{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}
1	Loans from Centre	47160.54	55258.58	10646.00	16692.00	2547.53	1775.39	55258.58	70175.18
2	Special Securities issued to the NSSF	38612.69	33231.98	0.00	0.00	5380.71	5380.71	33231.98	27851.27
3	Borrowing from Financial Institution/Banks	24114.40	26829.91	5174.91	4177.00	2459.40	2975.64	26829.91	28032.07
4	Market Borrowing	423055.04	502792.45	109999.76	125238.00	30262.35	32083.80	502792.45	595946.65
5	Ways and Means/ OD from RBI /SDF	0.00	0.00	166.85	15030.00	166.85	15030.00	0.00	0.00
6	Provident Funds, etc	29733.38	30259.91	5817.97	5916.00	5291.44	6810.00	30259.91	29365.91
7	Reserve Deposits	66540.36	70115.31	23956.91	19865.76	20381.61	25086.34	70115.66	64894.73
8	Off - Budget Borrowings	20.00	20.00	0.00	23200.00	0.00	210.00	20.00	23010.00
9	Other Liabilities	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	TOTAL	629236.42	718508.14	155762.40	210118.76	66489.89	89351.88	718508.49	839275.81

FORM B-7
[See Rule 8 (1) (g)]
Miscellaneous Liabilities Outstanding

(Rs. In crore)

Description	Name of Department	Outstanding Amount at the end of year 2023-24
1	2	3
A: Major works, contracts and supplies	Water Resources Dept.	640.50
	Public Work Dept.	38158.76
	Higher & Technical Education Dept.	612.72
	Tourism & Cultural Affairs Dept.	291.33
	Registration and Stamp Dept.	3.91
	Planning	20.47
	Total	39727.69
B: Arrears of grants payable to various institutions including Panchayat Raj	Water Resources Dept.	0.00
	Public Work Dept.	0.00
	Higher & Technical Education Dept.	0.00
	Tourism & Cultural Affairs Dept.	0.00
	Registration and Stamp Dept.	0.00
	Planning	0.00
	Total	0.00

Note - Only Major Works and Contracts above Rs. one crore each.

Form B 8
[See Rule 8 (1) (h)]
Quality of Investments Based on Outcomes (Expenditure)

Sr. No.	Sector	Indicator	Description of Units	Total amount spent in year 2023-24 (Rs. in lakhs)	Total Units in year 2023-24	Amount spent Per Unit in year 2023-24	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
	Roads (P.W.D)	Amount spent per unit of Roads	Rs (Lakhs) / Lane kilometers				
1		Asphalting : New Construction		534760.91	5918.32 Lane kms	Rs. 90.36 Lakhs / Lane kilometer	
				*0.00	*0.00	*0.00	Work done by Forest Department
2		Asphalting: Black Topping only		801828.53	12463.20 Lane kms	Rs. 64.34 Lakhs / Lane kilometer	
				* 1.50	* 1.00 km	*Rs. 1.5 Lakhs / kilometer	Work done by Forest Department
3		Water-bound macadam		19385.93	269.82 Lane kms	Rs. 71.85 Lakhs / Lane kilometer	
				*1165.26	*699.39 kms	*Rs. 1.67 Lakhs / kilometer	Work done by Forest Department
4		Cement concrete		209498.26	1002.61 Lane kms	Rs. 208.95 Lakhs / Lane kilometer	
				*19.37	*2.72 kms	*Rs. 7.12 Lakhs / kilometer	Work done by Forest Department
5	Buildings (P.W.D)	Amount spent per unit new building area made usable	Rs(Lakhs) / Sq. mt.	68999.35	246426.25	Rs.0.28 Lakhs per sq.mt.	Due to the increase in the price of construction materials, the construction cost per sq.m. has increased.
				*8079.94	*101187.14 sq.mt.	*Rs.7985 per sq.mt.	Work done by Forest Department
6	Irrigation (Water Resources department)	Amount spent per unit of additional water storage created	Rs (Lakhs) / million meter cube	880763.25	95.16 Mm3	Rs. 9255.60 Lakhs/Mm3	
				*606.77	*1663.39 Mm3	*Rs. 0.36 Lakhs/Mm3	Work done by Forest Department
7		Amount spent per unit increase in command area	Rs (Lakhs) / hectares	1380460.38	83185 hectares	Rs. 16.60 Lakhs/hectare	
				*0.00	*0.00	*0.00	Work done by Forest Department
8	Watersheds (Soil & Water Conservation Dept.)	Amount spent per unit on watersheds completed	Rs. / hectares	0.00	0.00	0.00	
			Rs. / watershed completed	*30.62	*19 watersheds	*Rs1.61 Lakhs/ watershed	Work done by Forest Department
9		Amount spent per unit on watersheds in progress	Rs. / hectares	258.54	2154.50 hectares	Rs. 0.12 Lakhs/ hectares	
			Rs./ watersheds work in progress	*0.00	*0.00	*0.00	Work done by Forest Department
10	Watersheds (Soil & Water Conservation Dept.)	Amount spent per unit on watersheds completed	Rs. / watershed completed	0.00	0.00	0.00	
11		Amount spent per unit on watersheds in progress	Rs./ watersheds work in progress	526.73	45 villages	Rs. 11.71 Lakhs/ village	
12	Power (Energy Dept.)	Power Generated	Rs / unit Generated (Net)	3292596	56427 Mill. Units	Rs. 5.84/unit	
				* 19.31	*150331 Units	*Rs. 12.84/ Unit	Amount deposit in M.S.E.B. Dept.
13		Power Purchased	Rs / unit Purchased	9608972	168617.70 Mill. Units	Rs. 5.69/unit	
				*10.17	*82605 Units	*Rs. 12.31 /unit	Amount deposit in M.S.E.B. Dept.
14		Power Billed	Rs / unit Billed	14970867	199875 Mill. Units	Rs. 7.49 / unit	
				*0.00	*0.00	*0.00	Amount deposit in M.S.E.B. Dept.
15		Percentage collection	% collected of that billed	115021 collection (in Cr.)	120035 Demand (in Cr.)	95.82%	

Note - * This figures related to Forest department

Form B- 9

[See Rule 8(1) (i)]

Quality of investments based on outcomes (Revenue)
(Revenue collection from select sections)

Sr.No.	Sector	Indicator Revenue Collected	Description of Units	Total Amount Collected In Year (2023-24) (Rs. in crores)	Unit In Year (2023-24)	Revenue Collected Per Unit In Year (2023-24)	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Forestry	From Forest area	Revenue collected per hectares of forest area	479.89	6196588 hec	Rs.774.44/-per Hectare	
2	Sales Tax	From Sales Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	53248.78		1.31 % of GSDP	
3	Professional Tax	From Professional Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	2627.09		0.06 % of GSDP	
4	Tax on Goods and Passenger	From Tax on Goods and passenger	100 x revenue collected as a % of GSDP	800.08		0.02 % of GSDP	
5	Electricity Duty	From Electricity Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	13463.44		0.33 % of GSDP	
6	Excise Duty	From Excise Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	23322.35	4055847 GSDP at current prices (Rs.in crores)	0.58 % of GSDP	
7	Stamps and Registration	From Stamps and Registration	100 x revenue collected as a % of GSDP	50824.47		1.25 % of GSDP	
8	Taxes on vehicles	i) From Light weight motor vehicles	100 x revenue collected as a % of GSDP	8068.27		0.20 % of GSDP	
9		(ii) From Heavy weight motor vehicles	100 x revenue collected as a % of GSDP	1171.25		0.03 % of GSDP	
10	State Goods and Services Tax	From SGST	100 x revenue collected as a % of GSDP	149117.19		3.68 % of GSDP	
Note : GSDP for 2023-24 at current prices is Rs. 4055847 crores based on estimated figures received from Directorate of Economics & Statistics.							

Form B- 10
[See Rule 8(1) (i)]
Revenue Foregone

(Rs. in crore)

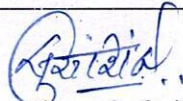
Sr. No.	Department	Name of the Scheme	Total Amount of Revenue Foregone in (2023-24) Financial year	Remarks
1	2	3	4	5
1	Revenue & forest (Revenue)	Entertainment Tax	0.00	Tax exemption
		revenue tax rebate	77.48	Tax exemption
		Minor Minerals	3.95	Tax exemption
		Agriculture tax (land Revenue) (General land revenue, non agriculture tax, zila parishad tax, gram panchayat tax)	2.78	Land Revenue exemption
		Land Revenue	84.76	Land Revenue exemption
		Cess on Land Revenue zila parishad cess gram panchayat cess	2.24	Land Revenue exemption
		Total	171.21	
2	Industry, Energy & Labour (Energy)	Maharashtra Electricity Duty Act,2016	117.99	BEST + Adani + Tata
			1174.00	The amount of electricity charges waived by the government from
		Total	1291.99	
3	Home (Transport)	Waiver of interest on the bare tax amt. paid under section 8(A)(4)of Mumbai Motor vehicle Tax Act 1958	0.17	Interest exemption
		Forgone Tax & Interest regarding late intimation in non-use vehicle cases under section 3(3) of Mumbai Motor Vehicle Tax Act 1958	1.37	Tax & Interest exemption
		Total	1.54	
4	Revenue & forest (Stamp duty & Registration)	Agriculture credit policy	0.06	Stamp duty exemption
		Co-operative sector	4.89	Stamp duty exemption
		Defence sector	56.11	Stamp duty exemption
		Education sector	5.18	Stamp duty exemption
		Government Servant	2.23	Stamp duty exemption
		Housing policy	59.57	Stamp duty exemption
		Industry policy	149.23	Stamp duty exemption
		IT park	17.70	Stamp duty exemption
		Labour welfare	0.02	Stamp duty exemption
		Local body	32.18	Stamp duty exemption
		MSEB	0.47	Stamp duty exemption
		Slum deveelopment	11.72	Stamp duty exemption
		Social welfare policy	116.07	Stamp duty exemption
		Special Township	146.78	Stamp duty exemption
		Tourism policy	0.03	Stamp duty exemption
		Women wefare	132.96	Stamp duty exemption
		Deendayal Upadhyay	0.00	Stamp duty exemption
		Group Incentive Scheme	6.74	Stamp duty exemption
		Salokha Yojna	3.14	Stamp duty exemption
		SEEPZ	6.55	Stamp duty exemption
		National Land Monetization Cooperation Ltd (Central Govt. Project)	0.38	Stamp duty exemption
		Total	752.01	
5	MGSTD	Amnesty Scheme 2023	3590.60	1. In Amnesty 2023, number of write off orders passed for those cases where total pending recovery was below Rs.2,00,000 were 98,233 & the amount waived is Rs.573.75 Crores. 2. Balance amount at Rs. 3016.85 crores is waived against amensty applications.
		Total	3590.60	
		Total (1+2+3+4+5)		5807.35

शुद्धीपत्र (ERATTA)

“महाराष्ट्र राज्याचे मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण, राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र आणि प्रकटीकरणे २०२५-२६”

“Medium Term Fiscal Policy, Fiscal Policy strategy statement and disclosures for Maharashtra 2025-2026” या प्रकाशनामध्ये पुढीलप्रमाणे दुरुस्ती करावी.

पृष्ठ क्र.	तपशील
5	“तक्ता १ :राजकोषीय निर्देशक - सरकती लक्ष्ये” या शिर्षाखाली दिलेल्या तक्त्यातील चौथ्या ओळीतील “२. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार राजकोषीय तूट” मधील आठव्या स्तंभातील “२.३०” ऐवजी “२.३०%” असे वाचावे.
7	“(३) भांडवली जमा” या शिर्षाखाली “सन २०२४-२५ मध्ये भांडवली जमेत अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. १,५८,७२८.७२ कोटीच्या तुलनेत सुधारीत अंदाजात २१.२०% वाढ झाली असून सुधारीत अंदाज रु. १,९२,१३७.२८ कोटी आहेत. सन २०२५-२६ करिता भांडवली जमेसाठी अंदाजे रु. १,९६,१६०.८६ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.” ऐवजी “सन २०२४-२५ मध्ये भांडवली जमेत अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. १,०१,५३१.१७ कोटीच्या तुलनेत सुधारीत अंदाजात ३२.८६% वाढ झाली असून सुधारीत अंदाज रु. १,३४,८९१.७५ कोटी आहेत. सन २०२५-२६ करिता भांडवली जमेसाठी अंदाजे रु. १,३८,६०५.१० कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.” असे वाचावे.
8	“(७) महसूली तूट” या शिर्षाखाली पहिल्या ओळीत “०.४२%” ऐवजी “०.३४%” असे वाचावे.
9	ग (१) (१.३) मधील दुसऱ्या ओळीतील “९८.०९%” ऐवजी “९६.१४%” आणि “९२.४४%” ऐवजी “९५.२९%” असे वाचावे.
18	“१.२ देशांतर्गत, परकीय गुंतवणुक वाढविणे” या शिर्षाखाली तिसऱ्या ओळीतील “लाख” शब्द वगळावा.
39	Under the Heading “Table 1 : Fiscal Indicators” in the Fifth row of “ Fiscal Deficit as percentage of GSDP” in the Seventh column read as “2.30%” instead of “2.30”.
42	Under the Heading “(3) Capital Receipts” read as “The capital receipt in year 2024-25 is increased by 32.86% as compared to the Budget Estimate of Rs. 1,01,531.17 crore and the Revised Estimate is Rs. 1,34,891.75 crore. The Budget Estimate for the capital receipts for the year 2025-26 is Rs. 1,38,605.10 crore” instead of “The capital receipt in year 2024-25 is increased by 21.20% as compared to the Budget Estimate of Rs. 1,58,728.72 crore and the Revised Estimate is Rs. 1,92,137.28 crore. The Budget Estimate for the capital receipts for the year 2025-26 is Rs. 1,96,160.86 crore”
42	Under the Heading “(7) Revenue Deficit” in the first line read as “0.34%” instead of “0.42%”
43	Under the point C (1) (1.3) in second line read as “96.14%” instead of “98.09%” and read as “95.29%” instead of “92.44%”
44, 45, 46	Under the Heading “Utilization of borrowed funds and capital deposits from the market to create productive capacity” in the para 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9, 2.10 read as “government resolution” instead of “government decision”.
51	Under the Heading “1.2 Increasing Foreign investment within the country” in the third line, omit the word “lakh”.

उप सचिव (श्री. शिंदे)